

Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto  
Privatinės teisės katedra

Domanto Juodikio,  
V kurso, privatinės teisės civilinės ir verslo teisės  
studijų šakos studento

**Magistro darbas**

**Sutartinė akcininko teisė pasitraukti ir sutartinis akcininko pašalinimas: teorinė ir  
praktinė problematika**

**Contractual Right of Withdrawal of the Shareholder and the Contractual Exclusion  
of the Shareholder: Theoretical and Practical Issues**

Vadovas: vyr. lekt. dr. Edvinas Bakanauskas  
Recenzentas: doc. dr. Paulius Miliauskas

Vilnius  
2025

## Anotacija

Magistro darbe atskleidžiama sutartinių akcijų perleidimo mechanizmų teorinė ir praktinė problematika nagrinėjant bendrovės akcininkų galimybę susitarti dėl akcijų perleidimo mechanizmų, suteikiančių teisę pasitraukti iš bendrovės ar pašalinti kitą akcininką, atliekant sutartinių akcijų perleidimo mechanizmų galimų teisinio kvalifikavimo būdų analizę Lietuvoje, įvertinant sutartinių netesybų, sutarties vykdymo natūrą ir teismo sutarties patvirtinimo institutų įtaką siekiant realaus sutartinių akcijų perleidimo mechanizmų įgyvendinimo.

**Pagrindiniai žodžiai:** akcijos, akcininkas, akcijų perleidžiamumas, teisinis kvalifikavimas, akcijų opcionas, prijungimo teisė, prisijungimo teisė.

The Master's thesis reveals the theoretical and practical issues of contractual share transfer mechanisms by examining the possibility for shareholders of a company to reach an agreement on share transfer mechanisms giving the right to withdraw from the company or to exclude another shareholder, by analysing the legal qualification of contractual share transfer mechanisms in Lithuania, by assessing the impact of contractual penalties, the performance of the contract in kind and the judicial approval of the contract in order to ensure that the contractual share transfer mechanisms are actually implemented.

**Keywords:** shares, shareholder, transferability of shares, legal qualification, share option, drag along right, tag along right.

## Turinys

|                                                                                                                                                      |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| IŽANGA.....                                                                                                                                          | 3  |
| 1. SUTARTINIS AKCININKO PASITRAUKIMAS IR PAŠALINIMAS: GALIMYBĖ SUSITARTI, SUSITARIMO ĮFORMINIMAS IR SUTUOKTINIO VAIDMUO.....                         | 10 |
| 1.1. Akcijų perleidžiamumas, kaip universalus bendrovės požymis: ribojimo galimybės.....                                                             | 10 |
| 1.1.1. Ribojimas <i>ex lege</i> priemonėmis.....                                                                                                     | 10 |
| 1.1.2. Ribojimas sutartinėmis priemonėmis.....                                                                                                       | 12 |
| 1.2. Akcininkų susitarimo įforminimas.....                                                                                                           | 14 |
| 1.2.1. Sutartiniai akcijų perleidimo mechanizmai bendrovės įstatuose                                                                                 | 14 |
| 1.2.2. Sutartiniai akcijų perleidimo mechanizmai akcininkų sutartyse                                                                                 | 16 |
| 1.3. Akcininko sutuoktinio vaidmuo sutartinių akcijų perleidimo mechanizmų kontekste.....                                                            | 17 |
| 1.4. Akcininkų galimybė susitarti dėl pasitraukimo ir pašalinimo iš bendrovės: JAV Delavero valstijos bei Vokietijos praktika.....                   | 19 |
| 1.5. Apibendrinimas.....                                                                                                                             | 20 |
| 2. SUTARTINIŲ AKCININKŲ PASITRAUKIMO IR PAŠALINIMO IŠ BENDROVĖS MECHANIZMŲ TEORINĖ TEISINIO KVALIFIKAVIMO PROBLEMATIKA.....                          | 22 |
| 2.1. Akcijų pirkimo (angl. <i>call option</i> ) ir pardavimo (angl. <i>put option</i> ) opcionai.....                                                | 22 |
| 2.1.1. Opciono sandorio, kaip preliminariosios sutarties, kvalifikavimas.....                                                                        | 24 |
| 2.1.2. Opciono sandorio, kaip <i>sui generis</i> sutarties, kvalifikavimas....                                                                       | 30 |
| 2.1.3. Opciono sandorio, kaip sąlyginės akcijų pirkimo–pardavimo sutarties, kvalifikavimas.....                                                      | 31 |
| 2.1.4. Opciono sandorio, kaip sutarties dėl neatšaukiamos ofertos sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį suteikimo, kvalifikavimas.....           | 33 |
| 2.2. Prijungimo (angl. <i>drag along right</i> ) ir prisijungimo (angl. <i>tag along right</i> ) teisės.....                                         | 35 |
| 2.2.1. Susitarimo dėl prijungimo ir prisijungimo teisių, kaip preliminariosios sutarties, kvalifikavimas.....                                        | 36 |
| 2.2.2. Susitarimo dėl prijungimo ir prisijungimo teisių, kaip sutarties dėl pirkimo opciono suteikimo trečiojo asmens naudai, kvalifikavimas.....    | 37 |
| 2.3. Sutartinių akcininkų pasitraukimo ir pašalinimo iš bendrovės mechanizmų teisinis kvalifikavimas: Delavero valstijos ir Vokietijos praktika..... | 40 |
| 2.4. Apibendrinimas.....                                                                                                                             | 42 |
| 3. PRAKTINĖ PASITRAUKANČIO BEI PAŠALINAMO BENDROVĖS AKCININKO TEISIŲ APSAUGOS UŽTIKRINIMO PROBLEMATIKA.....                                          | 44 |
| 3.1. Netesybos: efektyvus, bet nepakankamas instrumentas.....                                                                                        | 44 |
| 3.2. Sutartinės prievolės vykdymas natūra: ar užtikrinamas realus akcijų savininko pokytis?.....                                                     | 45 |
| 3.3. Akcijų perleidimo sandorio notarizavimas ir nuosavybės teisių į akcijas įgijimo momentas.....                                                   | 48 |
| 3.4. Apibendrinimas.....                                                                                                                             | 52 |

|                                 |    |
|---------------------------------|----|
| IŠVADOS.....                    | 54 |
| ŠALTINIAI.....                  | 56 |
| SANTRAUKA (lietuvių kalba)..... | 62 |
| SUMMARY (anglų kalba).....      | 63 |

## Ižanga

**Temos aktualumas.** Nepaisant kiekvienais metais nuosekliai didėjančio mažųjų bendrijų skaičiaus, bendrovė<sup>1</sup> vis dar išlieka populiariausia verslo organizavimo forma Lietuvoje (konkrečiai – uždarnosios akcinės bendrovės (toliau – UAB) teisinė forma)<sup>2</sup>. Teisės mokslininkų parengtoje lyginamojoje kai kurių juridinių asmenų teisinių formų veiklos teisinio reglamentavimo užsienio valstybėse ir Lietuvoje mokslo studijoje pateikiama pozicija, jog Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas neturėtų koncentruotis į naujas ir skirtingas juridinių asmenų formas, tačiau turėtų stiprinti pačią populiariausią formą – bendrovę (Mikalonienė et al., 2017, p. 248-249). ABĮ išsiskiria iš kitų juridinių asmenų teises formas reglamentuojančių įstatymų nemaža apimtimi ir detaliu reguliavimu, tačiau šis ir kiti bendrovių teisės aktai neužtikrina tinkamo akcininkų teisių įgyvendinimo ir pareigų vykdymo apsaugos visose akcininkų tarpusavio santykių peripetijose, todėl praktikoje ieškoma mechanizmų, kurie padėtų *inter alia* sustiprinti akcininkų investicijų į bendrovę apsaugą, „išėiti“ iš teisinės aklavietės situacijų (angl. *deadlock*).

Uždarojo tipo bendrovės paprastai pasižymi mažu arba ribotu akcininkų skaičiumi, todėl akcininkams yra reikšminga, kas yra kiti bendrovės kapitalo dalininkai, jiems rūpi dalyvių asmeninės savybės, kas jų bendrininkais gali tapti perleidus akcijas (Bitė, Kiršienė, 2007, p. 3). Todėl tokio tipo bendrovės dalyviams ypač svarbūs akcijų perleidimo teisinis (savi)reguliavimas. Skirtingai nei UAB atveju, atviro tipo bendrovės (Lietuvoje – akcinės bendrovės (toliau – AB)), kurių akcijos gali būti platinamos ir jomis prekiaujama viešai, pasižymi didesniu akcininkų skaičiumi ir nuolatine jų kaita, todėl kitų įmonės dalyvių asmenybė nėra tokia aktuali. Nepaisant to, akcijų perleidimo mechanizmai AB dalyviams taip pat yra svarbūs, pavyzdžiui, siekiant užkardyti patinės situacijos įmonėje susidarymą, ar išspręsti jau atsiradusią aklavietę.

Pagal bendrą taisyklę, bendrovių teisės normos priskiriamos civilinės teisės normoms, joms pagal teisinę prigimtį būdingi dispozityvumo ir šalių autonomijos principai, todėl dauguma jų yra dispozityvios ir gali būti modifikuotos suderinta akcininkų valia. Todėl bendrovės akcininkai, šalia *ex lege* priverstinių akcijų perleidimo mechanizmų<sup>3</sup>,

---

<sup>1</sup> Bendrovės sąvoka šiame darbe naudojama taip, kaip ji suprantama pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABĮ) 1 str. 1 d. bei 2 str. 1 d. nuostatas.

<sup>2</sup> Valstybės įmonės Registrų centras duomenimis, 2025 m. I ketvirčio pradžioje Lietuvoje iš viso buvo 229 709 neišregistruotų juridinių asmenų, tarp kurių 54 516 mažųjų bendrijų, o didžiausią dalį – iš viso 102 206 – sudarė UAB (Registrų centras. *Neišregistruotų juridinių asmenų sk. pagal teises formas*. [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieigą per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.].

<sup>3</sup> Išskiriami šie tyrimui aktualūs priverstiniai akcijų perleidimą reguliuojantys įstatyminiai institutai: 1) Juridinio asmens veiklos tyrimas (ši institutą laikant vienu iš teisinės aklavietės sprendimo būdų, ypač atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.131 str. įtvirtintas galimas taikyti

papildomą savo teisių apsaugą gali užtikrinti sutartinių priemonių pagrindu, sudarydami akcininkų sutartis.

Akcininkų sutartyse mažumos akcininko<sup>4</sup> interesus paprastai užtikrina susitarimas dėl akcijų pardavimo opciono (angl. *put option*) ir prisijungimo teisės (angl. *tag along right*) suteikimo, tuo tarpu kontroliuojantį akcijų paketą turinčio bendrovės dalyvio interesus saugo akcijų pirkimo opcionas (angl. *call option*) bei prijungimo teisė (angl. *drag along right*) (Rimas, 2010, p. 267, 275, 284, 289). Akcininko sutartinį pasitraukimą iš bendrovės užtikrina suteikiama teisė parduoti turimas akcijas už tam tikrą kainą ateityje kitam bendrovės dalyviui, pastarajam priskiriant pareigą jas nupirkti (pardavimo opcionas), bei suteikiama teisė reikalauti, jog kontroliuojantis akcininkas, norėdamas parduoti akcijas trečiajam asmeniui, turėtų užtikrinti, jog tokiomis pačiomis sąlygomis būtų nupirkta ir prisijungiančiojo asmens akcijos (prisijungimo teisė) (galima teigti, jog prisijungimo teisė atlieka ir atvirkštinę funkciją – apriboja laisvą akcijų savininkų kaitą tais atvejais, kai trečiasis asmuo nesutinka pirkti pilno akcijų paketo). Daugumos akcininko interesus užtikrina sutartinis likusio akcininko pašalinimas iš bendrovės, kontroliuojančiam subjektui suteikiant teisę pirkti akcijas iš mažumos akcininko už tam tikrą kainą ateityje, pastarajam priskiriant pareigą jas parduoti (pirkimo opcionas), bei savo akcijas ketinančio parduoti asmens teisė reikalauti, kad likęs prijungiamas akcininkas parduotų turimus vertybinius popierius trečiajam asmeniui tokiomis pačiomis sąlygomis kaip kontroliuojantysis (prijungimo teisė).

Pagrindiniai sutarčių ir bendrovių teisės aktai Lietuvoje *expressis verbis* neįtvirtina magistro darbe analizuojamų sutartinių akcijų perleidimo instrumentų, tačiau sutarties laisvės principas įgalina bendrovės dalyvius sukurti savitą teisinį santykį, jeigu tai neprieštarauja įstatymams (CK 6.156 str. 1 d.). Sutartinį akcininko pasitraukimą ar pašalinimą iš bendrovės užtikrinantys mechanizmai kelia dvi teorines problemas. Pirmą, jie apriboja laisvą akcijų perleidžiamumą, todėl visų pirma svarbu nustatyti, ar tokie susitarimai tarp bendrovės dalyvių apskritai yra galimi. Antra, sutartinių akcijų perleidimo

---

priemonės) (CK 2.124 str.); 2) Priverstinis akcijų išpirkimas (CK 2.115 str. 1 d.) ir pardavimas (CK 2.123 str. 1 d.); 3) Bendrovės akcijų išpirkimas (ABĮ 46<sup>1</sup> str. 1, 2 d.); 4) Privalomas akcijų pardavimas (Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo (toliau – VPI) 32 str. 15 d.) ir pirkimas (VPI 32 str. 1 d.).

<sup>4</sup> Akcininkas, kurio turimų akcijų kiekis nesuteikia teisės daryti lemiamos įtakos bendrovės valdymui, laikomas mažumos akcininku. Pažymėtina, jog bendrovės smulkiųjų akcininkų samprata yra reliatyvi ir kintanti, priklauso nuo kontroliuojančio akcininko apibrėžimo (Perakis, 2002, cituota Mikalonienė, 2015, p. 16). Pagal bendrą taisyklę, akcininkas, valdantis daugiau kaip pusę visų bendrovės akcijų (balsų), yra laikomas kontroliuojančiu bendrovės akcininku (Mikalonienė, 2015, p. 66). Be abejo reikia turėti omenyje, kad kontroliuojančio akcininko statusą gali lemti ne vien tiesioginis balsų daugumos turėjimas bendrovėje, bet ir kitos aplinkybės, pavyzdžiui, teisė rinkti ir atšaukti bendrovės vadovą, daugumą valdybos narių arba pagal susitarimus, sudarytus su kitais akcininkais, turėjimas balsų daugumą toje bendrovėje ir pan (Bakanauskas, 2023, p. 138).

mechanizmų turinys neatitinka nė vienos iš CK reglamentuojamų sutarčių rūšių, todėl jų atipiškumas lemia akcininkų susitarimo teisinio kvalifikavimo klausimą. Praktinė problema kyla analizuojant teisinės susitarimų kvalifikacijos nulemtų teisių gynimo būdų, vienai iš teisinio santykio šalių pažeidus savo įsipareigojimus, taikymą. Keliamas klausimas, ar dažniausiai taikomi sutartiniai teisių gynybės būdai gali tinkamai apsaugoti akcininkų, siekiančių užtikrinti realų akcijų savininko pokytį bendrovėje, interesus.

Sutartiniai akcijų perleidimo mechanizmai patys savaime negarantuoja realaus bendrovės akcijų nuosavybės teisės turėtojo pasikeitimo, tai visų pirma priklauso nuo susitarimo tarp šalių kvalifikavimo, t. y. pirmiausia reikia nustatyti, kokios sutarties – preliminarinės ar pagrindinės – pagrindu atsiranda teisiniai akcininkų tarpusavio santykiai. Jeigu susitarimas priskiriamas ikisutartinių santykių stadijai ir kvalifikuojamas kaip preliminarioji sutartis, sutarties vykdymo natūra institutas negali būti taikomas (CK 6.165 str. 4, 5 d.), o kaltoji šalis privalo atlyginti nukentėjusiajam akcininkui jo patirtus nuostolius: i) tiesiogines išlaidas (išlaidas už dokumentų rengimą, teisininko pagalbą, *etc.*); ii) prarastos galimybės piniginę vertę; iii) restitucinius nuostolius (CK 6.249 str. 2 d.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje).

Jeigu akcininkų teisiniai santykiai dėl akcijų perleidimo kyla iš pagrindinės sutarties ir viena iš jos šalių pažeidžia savo pareigą pirkti arba parduoti akcijas, atsiranda galimybė taikyti pagrindinį sutartinį teisių gynimo būdą – įpareigojimą šalį vykdyti savo pareigą natūra (CK 1.138 str. 4 p., 6.213 str.). Tačiau viskas nėra taip paprasta tuo atveju, jeigu akcininkų susitarimo objektas yra ne pačios akcijos, o tik teisė jas įsigyti ar perleisti ateityje. Net jei būtų laikoma, kad šalių teisės ir pareigos kyla iš pagrindinės sutarties, tačiau jos objektas yra teisė įsigyti ar perleisti finansinį turtą ateityje, t. y. tokios sutarties vykdymui natūra yra būtina sudaryti kitą – akcijų perleidimo – sutartį, teismas neturėtų veiksmingų instrumentų, kurie užtikrintų realų pirmosios sutarties įvykdymą natūra ir turėtų apsiriboti baudos skyrimu.

Siekiant sumažinti galimus neigiamus padarinius vienam iš akcininkų atsisakius vykdyti akcininkų sutarties nuostatomis dėl akcijų perleidimo prisiimtas pareigas, sutarties šalys yra linkusios savo įsipareigojimų vykdymą užtikrinti netesybų institutu. Galima teigti, jog netesybos akcininkų sutartyse yra efektyvus sutartinis teisių gynimo būdas, tačiau net ir kaltajai šaliai savanoriškai sumokėjus netesybų sumą, jos gali nepakakti siekiant patenkinti nukentėjusiojo akcininko teisėtą pasitraukimo ar kito akcininko pašalinimo iš bendrovės interesą.

**Darbo tikslas.** Šiuo magistro darbu siekiama nustatyti sutartinių akcijų perleidimo mechanizmų, suteikiančių teisę pasitraukti iš bendrovės ar pašalinti kitą akcininką, teorinę

ir praktinę problematiką bei identifikuoti ir įvertinti priemonės, padedančias spręsti išsikeltas problemas.

**Darbo uždaviniai.** Siekiant įgyvendinti darbo tikslą, iškeliami tokie darbo uždaviniai:

- 1) Atsižvelgiant į Delavero valstijos ir Vokietijos patirtį išanalizuoti akcininkų galimybę susitarti dėl bendrovės akcijų perleidimo mechanizmų, užtikrinančių sutarties šalių pa(si)traukimą iš bendrovės, Lietuvoje, aptarti akcijų perleidimo mechanizmų įforminimą bendrovės įstatuose ir akcininkų sutartyse bei bendrovės akcininko sutuoktinio vaidmenį akcijų perleidimo kontekste;
- 2) Atlikti tiriamų akcininkų susitarimų dėl akcijų perleidimo teisinio kvalifikavimo Lietuvos teismų praktikoje analizę, bei remiantis Lietuvos, Delavero valstijos ir Vokietijos praktika pateikti alternatyvius sutartinių instrumentų, užtikrinančių plačiausią akcininkų interesų apsaugą, kvalifikavimo variantus;
- 3) Išanalizuoti sutartinės bendrovės dalyvio pareigos pirkti ar parduoti akcijas nevykdymo riziką ribojančias priemones, konkrečiai aptariant netesybų vaidmenį akcijų perleidimo procese, sutartinio akcininko įsipareigojimo vykdymo natūra taikymo galimybes, teisminį sutarties patvirtinimą susitarimo šaliai vengiant notarizuoti akcijų perleidimą bei galutinius sutarties šalių veiksmus, būtinus atlikti siekiant realaus akcijų savininko pasikeitimo.

**Tyrimo objektas.** Magistro darbo temos pavadinimas, tikslas ir išsikelti uždaviniai apibrėžia tyrimo objekto ribas – darbe analizuojami sutartinių akcininkų mechanizmų, kurių pagalba akcininkas gali pasitraukti arba būti pašalintas iš bendrovės, teorinė ir praktinė problematika. Šio magistro darbo prasme akcininko pa(si)šalinimas iš bendrovės analizuojamas tik per akcijų savininko pasikeitimo prizmę, akcininkui perleidus savo finansinį turtą kitam subjektui. Todėl kiti instrumentai, kurie mažina akcininko įtaką bendrovės valdyme, pavyzdžiui, balsavimo teisės perleidimas (CK 2.89 str. 1 d.), nepatenka į tyrimo ribas. Tyrime didžiausias dėmesys skiriamas uždaro tipo bendrovių akcininkų susitarimams, nepaisant to, darbe aptariama atviro tipo akcinės bendrovės, kurios akcijomis prekiaujama viešoje vertybinių popierių biržoje, akcininkų galimybė sutartiniais instrumentais riboti laisvą akcijų disponavimą. Darbo temos pavadinime atsispindintis ir analizuojamas sutartinis akcininkų santykio pobūdis nereiškia, jog darbo autorius užima išankstinę akcininkų susitarimų kvalifikavimo poziciją ir tyrime neanalizuos šalių valios išraiškos formų, pasiektų ikisutartinių santykių stadijoje. Terminas „sutartinis (-ė)“ apibrėžia tyrimo ribas ta prasme, jog darbe nebus atliekama priverstinio akcijų pardavimo (CK IX skyrius), bendrovės akcijų išpirkimo (ABĮ 46<sup>1</sup> str.) bei privalomo akcijų pardavimo

ir pirkimo (VPI 32 str.) institutų išsami teisinė analizė. Pirmojoje darbo dalyje aprašomi pagrindiniai šių *ex lege* priemonių požymiai, tačiau tuo norima parodyti šių priemonių taikymo komplikuotumą, kas paskatina akcininkus savo teisių ir interesų apsaugą papildomai užsitikrinti sutartinių priemonių pagalba. Siekiant įvertinti nagrinėjamų akcininkų susitarimų praktiką Lietuvoje, tyrime nagrinėjamas JAV Delavero valstijos ir Vokietijos teisinis reguliavimas, doktrina bei teismų praktikos pozicijos. Delavero valstija pasirinkta dėl lankstaus bei verslui vystytis palankią aplinką sukuriančio teisinio reguliavimo, teismo, specializuojančio įmonių valdymo, susijungimų ir įsigijimų, akcininkų ginčų bylose (angl. *the Delaware Court of Chancery*, toliau – DCOC), pasižyminčio išskirtinėmis teisėjų ekspertinėmis įmonių teisės žiniomis<sup>5</sup> ir stabiliai formuojama teismų praktika. Vokietija pasirinkta dėl dominuojančios koncentruotos nuosavybės struktūros, kai bendrovėse vyrauja daugiau kaip 50 proc. akcijų paketų valdantys akcininkai (dauguma interesų konfliktų kyla tarp kontroliuojančių ir smulkiųjų akcininkų) (Mikalonienė et al., 2017, p. 129), taip pat uždaro tipo bendrovės (vok. *Gesellschaft mit beschränkter Haftung – GmbH*) esminių panašumų su Lietuviškuoju UAB<sup>6</sup>. Be kita ko, Lietuvos teisės doktrinoje dar nebuvo analizuojami akcijų opcionų sandorių teisinio kvalifikavimo būdai Vokietijoje. Bendrai pastebėtina, jog magistro darbo autorius nesiekia įvardinti ir išanalizuoti visas galimas teorines ir praktines sutartinės akcininko teisės pasitraukti bei sutartinio akcininko pašalinimo problemas. Pavyzdžiui, analizuojant sutartinius akcijų perleidimo instrumentus svarbi nuosavybės teisės neliečiamumo ir sutarties laisvės principo santykio praktinė problematika, ypač tais atvejais, kai iš anksto sutariama akcijų kaina yra gerokai mažesnė už realią jų vertę perleidimo metu. Tačiau dėl ribotos magistro darbo apimties bei siekio atlikti kuo detalesnę darbo autoriaus iškeltų pagrindinių problemų analizę, šis ir kiti už apsibrėžtų tyrimo ribų išeinantys klausimai darbe nagrinėjami nebus.

**Tyrimo metodai.** Magistro darbe naudojami šie tyrimo metodai: lingvistinis, sisteminis, lyginamasis, teleologinis, istorinis bei dokumentų (literatūros) turinio analizės. *Lingvistinis metodas* naudojamas atskleidžiant sutartinių akcijų perleidimo instrumentų

---

<sup>5</sup> Įprastai parenkami teisėjai – buvę Delavero valstijos advokatų asociacijos nariai – kurie didžiąją dalį karjeros dirbo įmonių teisminiuose ginčiuose (National Public Radio. *A centuries-old court in Delaware will decide if Elon Musk has to buy Twitter*. [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieiga per internetą rasti [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.].

<sup>6</sup> Verta paminėti tai, jog skirtingai nuo Lietuvos, Vokietijoje kodifikuoto teisės akto, kuris sistemiškai sujungtų kelių skirtingų tipų bendroves, nėra, todėl uždaro tipo ir atviro tipo bendroves reglamentuojančios teisės normos yra išdėstytos skirtinguose teisės aktuose. Uždaro tipo ir atviro tipo bendrovių (vok. *Aktiengesellschaft – AG*) teisinis reguliavimas esmingai skiriasi: GmbH vyrauja įgalinantis teisinio reglamentavimo variantas, o AG labiau imperatyvus reglamentavimas, kuris leidžia nukrypti tik įstatymo numatytais atvejais (Mikalonienė et al., 2017, p. 142).

sampratą, analizuojant Lietuvos ir užsienio teisės doktriną, teisėkūrą bei teismų praktiką. *Sisteminis metodas* naudojamas analizuojant atskirus sutarčių bei įmonių teisės institutus, kurių pagalba akcininkai galėtų užtikrinti efektyviausią sutartinių įsipareigojimų dėl bendrovės akcijų perleidimo įgyvendinamumo užtikrinimą. *Lyginamasis metodas* naudojamas nagrinėjant pasirinktų užsienio valstybių teisinį reguliavimą, doktrininis darbus bei teismų praktiką dėl galimybės bendrovės akcininkams sutartimi riboti laisvą akcijų disponavimą, pagrindinių sutartinių akcininkų pa(si)traukimo iš bendrovės mechanizmų kvalifikavimą, analizuojant priemones, padedančias užtikrinti realų sutartinių įsipareigojimų vykdymą. *Teleologinis metodas* naudojamas siekiant nustatyti teisėkūrinius įstatymų leidėjo tikslus įtvirtinant tyrimui aktualius įstatyminius institutus, pavyzdžiui, bendrovės akcijų išpirkimą (ABĮ 46<sup>1</sup> str.), akcininko pirmumo teisę įsigyti trečiajam asmeniui perleidžiamų akcijų (ABĮ 47 str.), priverstinį akcijų pardavimą (CK 2 knygos IX skyrius). *Istorinis metodas* naudojamas analizuojant kaip keitėsi sutartinių akcijų perleidimo instrumentų samprata Lietuvos teisės doktrinoje. *Dokumentų (literatūros) turinio analitinės metodas* naudojamas nagrinėjant akcininkų sutarčių nuostatas dėl akcininko teisės/pareigos pasitraukti iš bendrovės, Lietuvos ir pasirinktų užsienio valstybių teisinio reguliavimo bazę, ją aiškinančią teismų praktiką bei doktriną siekiant kvalifikuoti akcininkų sutarties šalių įsipareigojimus dėl pa(si)traukimo iš bendrovės bei pateikti efektyviausius teisių gynimo būdus akcininkui nevykdant savo įsipareigojimų.

**Darbo originalumas.** Akcininkų susitarimai, kuriais siekiama užtikrinti akcininkų pa(si)traukimą iš bendrovės, nesusilaukia didelio Lietuvos bei užsienio valstybių teisės doktrinos bei teismų praktikos dėmesio. Kalbant apie Lietuvos teisę, kaip išsamiausią doktrininį šaltinį, galima išskirti Juozo Rimo daktaro disertaciją „Privataus kapitalo sandoriai: Bendrovių teisės aspektai“ (Rimas, 2010), kurioje pateikiama akcijų perleidimo mechanizmų samprata, tačiau neišsiplečiama ties akcininkų teisių gynimo būdais, vienai iš sutarties šalių nevykdant savo įsipareigojimų. Pastarųjų kelerių metų laikotarpiu galima rasti bent tris aktualius magistro darbus: 1) „Uždarųjų akcinių bendrovių akcininkų sutartyse įtvirtintų akcijų perleidimo nuostatų aiškinimas ir vykdymas pagal Lietuvos teisę“ (Jomilė Baranauskaitė)<sup>7</sup>; 2) „Sutartinės akcininkų teisių gynimo priemonės ir jų priverstinis įgyvendinimas“ (Vita Stankevičienė)<sup>8</sup>; 3) „Shareholders’ Agreements in Company Law of

---

<sup>7</sup> Baranauskaitė, J. (2019). *Uždarųjų akcinių bendrovių akcininkų sutartyse įtvirtintų akcijų perleidimo nuostatų aiškinimas ir vykdymas pagal Lietuvos teisę*. Magistro darbas, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

<sup>8</sup> Stankevičienė, V. (2020). *Sutartinės akcininkų teisių gynimo priemonės ir jų priverstinis įgyvendinimas*. Magistro darbas, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Continental Law and Common Law Countries” (Dmytro Matvieienko)<sup>9</sup>. Vitos ir Dmytro magistro darbuose nagrinėjamos įvairios akcininkų sutarčių nuostatos, jų įgyvendinimas, todėl akcininkų susitarimams dėl akcijų perleidimo neskiriama ypatinga reikšmė. Tuo tarpu Jomilės darbe galima rasti ganėtinai išsamią tokių perleidimo nuostatų analizę. Atkreiptinas dėmesys, jog tiek J. Rimo disertacijos, tiek minėtų magistro darbų išleidimo metu Lietuvoje nebuvo aiškių opcijų teismų praktikos formuojamų teisės taikymo ir aiškinimo taisyklių. Šiame magistro darbe, be kita ko, ypatingas dėmesys skiriamas ir naujausiai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikai dėl opciono sandorių atribojimo nuo preliminariosios sutarties, opciono sutarties pagrindiniams kvalifikuojantiems požymiams.

**Svarbiausi šaltiniai.** Magistro darbe analizuojami sutartiniai akcijų perleidimo mechanizmai, kurių pagalba akcininkas gali pasitraukti arba būti pašalintas iš bendrovės, todėl pasitelkiami pagrindiniai norminiai sutarčių ir bendrovių teisės aktai, atitinkamai – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas bei Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Nors Lietuvos teisės doktrina akcijų opcijų, prijungimo bei prisijungimo teisių klausimu yra skurdi, tačiau atskleisti šių sutartinių instrumentų sampratą, pateikiant esminius juos apibūdinančius kriterijus, magistro darbe padeda J. Rimo daktaro disertacija „*Privataus kapitalo sandoriai: Bendrovių teisės aspektai*“. Svarbus šaltinis pradedant akcijų opcijų kvalifikavimo analizę – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-27-381/2023, kurioje Lietuvos teismas pirmą kartą išsamiai pasisakė opciono sandorių klausimu. Siekiant įgyvendinti išsikeltą darbo tikslą, magistro darbe daug dėmesio skiriama Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktikai, ypatingai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikai preliminariosios sutarties, sąlyginių sandorių, ofertos turiniui keliamų reikalavimų, sutarties trečiojo asmens naudai kriterijų, netesybų, teismo sprendimo, įpareigojančio vykdyti sutartį natūrą, nevykdymo, sutarties teismo patvirtinimo bei akcijų nuosavybės teisės perėjimo klausimais. Svarbiausi šaltiniai atliekant Delavero valstijos praktikos analizę – Delavero bendrojo įmonių įstatymo 202 str. ir DCOC praktika bei atitinkamai Vokietijos – Miuncheno civilinio kodekso komentaras bei S. Mock ir kt. autorių leidinys „*International Handbook on Shareholders’ Agreements: Regulation, Practice and Comparative Analysis*“.

---

<sup>9</sup> Matvieienko, D. (2020). *Shareholders’ Agreements in Company Law of Continental Law and Common Law Countries*. Magistro darbas, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas, Vilnius-Kijevas.

# **1. SUTARTINIS AKCININKO PASITRAUKIMAS IR PAŠALINIMAS: GALIMYBĖ SUSITARTI, SUSITARIMO ĮFORMINIMAS IR SUTUOKTINIO VAIDMUO**

## **1.1. Akcijų perleidžiamumas, kaip universalus bendrovės požymis: ribojimo galimybės**

### **1.1.1. Ribojimas *ex lege* priemonėmis**

Perleidžiamos akcijos yra vienas iš teisės doktrinoje išskiriamų universalių bendrovę apibūdinančių požymių, kuriuo remiantis bendrovės akcijų savininkai gali keistis nedarydami įtakos pačio juridinio asmens subjektiškumui. Tai ypač svarbu atviro tipo bendrovėms, kurių akcijomis prekiaujama reguliuojamose rinkose, nes investuotojams sudaromos tinkamos teisinės sąlygos pirkti ir parduoti akcijas. Akcijų perleidimas reiškia subjekto, nuosavybės teise valdančio šį finansinį turtą, pokytį, todėl akcininkams sudaromos galimybės pasitraukti iš bendrovės, jeigu manoma, jog ji nėra tinkamai valdoma (Mikalonienė et al., 2017, p. 114-115).

Perleidžiamumas didina akcijų paketo likvidumą ir akcininkų galimybę diversifikuoti savo investicijas, suteikia įmonei maksimalų lankstumą pritraukiant kapitalą. Tačiau aptariamas požymis nereiškia, kad visais atvejais akcijos gali būti perleidžiamos laisvai, be suvaržymų (Armour, 2017, p. 16). Šio finansinio turto disponavimo ribojimų galima rasti ir Lietuvos teisės aktuose. Išskiriami pagrindiniai *ex lege* institutai, kurių pagalba užtikrinamas priverstinis akcijų perleidimas: 1) Priverstinis akcijų pardavimas (CK IX skyrius). CK įtvirtina dvi UAB dalyvio teises, susijusias su akcininko statuso pasibaigimu – teisę išeiti iš bendrovės priverstinai parduodant savo akcijas (CK 2.123 str.) ir teisę „išstumti“ akcininką, kuris veikia prieš bendrovės interesus, priverstinai išperkant jo akcijas (CK 2.115 str.). Abi šios teisės suteikiamos tik tiems akcininkams, kurių turimų akcijų nominalioji vertė ne mažesnė kaip 1/3 bendrovės įstatinio kapitalo (CK 2.116 str. 1 d. 1 p.). Akcininkų galimybes pasinaudoti šiuo institutu apsunkina įrodinėtinės aplinkybės (CK 2.115 str. 1 d., 2.123 str. 1 d.) bei išaugę kaštai dėl *inter alia* būtino advokato dalyvavimo (CK 2.115 str. 3 d.) bei ekspertų, nustatančių akcijų kainą, skyrimo (CK 2.118 str. 1 d.). Be kita ko, toks priverstinis akcijų pardavimas laikytinas *ultima ratio* akcininko teisių gynimo būdu kitų teisės gynbos priemonių atžvilgiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje); 2) UAB bei nelistinguojamų AB akcijų išpirkimas (ABĮ 46<sup>1</sup> str.). Akcininkui, įsigijusiam ne mažiau nei 95 proc. balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių bendrovės akcijų, suteikiama teisė išpirkti

likusių bendrovės dalyvių akcijas (ABĮ 46<sup>1</sup> str. 1 d.). Mažumos akcininkui suteikiama atvirkštinė teisė reikalauti, jog bent 95 proc. balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių bendrovės akcijų įsigijęs subjektas, išpirktų smulkiojo dalyvio akcijas (ABĮ 46<sup>1</sup> str. 2 d.). Bendrovės akcijų išpirkimas gali būti inicijuojamas per 3 mėnesius nuo dienos, kuomet pasiekiami minėta 95 proc. riba (ABĮ 46<sup>1</sup> str. 3 d.). Šio instituto taikymas taip pat pasižymi padidėjusiomis finansinėmis bei laiko sąnaudomis teisingos akcijų kainos nustatymo procese<sup>10</sup>; 3) Privalomas AB akcijų pardavimas ir pirkimas (VPĮ 32 str.). Analogiška akcijų išpirkimo teisė suteikiama AB, kurios laikomos vertybinių popierių emitentais, akcininkams.

Tiek vertybinių popierių biržų sąrašuose esančiose bendrovėse, tiek nekotiruojamose AB bei UAB dažnai kyla įvairūs interesų konfliktai tarp akcininkų, kurie, galėdami daryti įtaką bendrovės veiklai, siekia skirtingų tikslų arba, turėdami vienodus tikslus, siekia juos įgyvendinti skirtingomis priemonėmis. Teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, kad investuotojai, prieš tapdami akcininkais (ypač jeigu tampa smulkiaisiais akcininkais) ir investuodami savo turtą į atitinkamą bendrovę, privalo apsaugoti savo interesus ir teises sutarčių teisės pagalba (Miliauskas, 2012, p. 1, 3). Dėl įstatyminių mechanizmų, užtikrinančių priverstinį akcijų perleidimą, ribotumo bei komplikuoto jų taikymo, akcininkai, siekdami veiksmingo savo kaip bendrovės dalyvių teisių realizavimo ir interesų apsaugos prevenciškai apsisaugant nuo galimų akcininkų ginčų ar siekdami išspręsti jau kilusius nesutarimus, užtikrinti akcijų nuosavybės struktūros kontrolę<sup>11</sup>, o drauge ir efektyvaus bendrovės valdymo ir veiklos, tarpusavyje sudaro sutartis, kurios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje žinomos akcininkų sutarčių pavadinimu (Mikalonienė, 2011, p. 1). Akcininkų sutartys teisės doktrinoje laikomos veiksmingu bendrovių teisės taisyklių pakaitalu reguliuojant santykius tarp akcininkų, užpildant bendrovių teisės spragas. Privataus kapitalo sandorių praktikoje suformuluotos ir išstbulintos sutartinės investicijos apsaugos priemonės kai kurių autorių laikomos sutarčių teisės atsaku į fundamentalias bendrovių teisės problemas (Smith, 1997 cituota Rimas, 2010, p. 233).

---

<sup>10</sup> Siūloma akcijos išpirkimo kaina turi būti teisinga. Akcijos vertę nustato nepriklausomas turto vertintojas teisės aktų, reglamentuojančių turto vertinimą, nustatyta tvarka (ABĮ 46<sup>1</sup> str. 10 d.). Jeigu bent vienas akcininkas kreipiasi į teismą, teismas gali privalomą akcijų išpirkimo procedūrą sustabdyti iki teismo nutarties dėl akcijų kainos nustatymo įsiteisėjimo dienos. Kol akcijų išpirkimo procedūra sustabdyta, akcininkai neprivalo nei parduoti, nei pirkti akcijų, taip pat sustabdomi šiame straipsnyje nustatyti akcininkų įsipareigojimų įvykdymo terminai (ABĮ 46<sup>1</sup> str. 14 d.).

<sup>11</sup> Jei investuotojas tiesiogiai ar netiesiogiai turi mažiau nei 100 procentų bendrovės akcijų, investicijai apsaugoti būtina akcijų nuosavybės struktūros kontrolė. Kitaip tariant, investuotojas turi turėti galimybę kontroliuoti, kas gali tapti bendrovės akcininku (Rimas, 2010, p. 245).

Sutartinis akcininko pasitraukimas ir pašalinimas iš bendrovės įgyvendinamas perleidus bendrovės akcijas, todėl nustačius, kad akcijų perleidžiamumas gali būti suvaržytas įstatymais, toliau analizuojamos akcininkų galimybės sutartimi riboti laisvą disponavimą akcijomis.

### 1.1.2. Ribojimas sutartinėmis priemonėmis

Dauguma Europos Sąjungos valstybių narių remiasi akcijų perleidžiamumo principu, tačiau kartu pripažįsta, kad akcininkai tarpusavio sutartimis (bendrovės įstatais) gali apriboti laisvą akcijų cirkuliaciją rinkoje (Vicari, 2021, p. 126). Kalbant apie uždaro tipo bendroves (UAB), vertybinių popierių perleidimo ribojimai pateisinami tuo, kad tokias įmones dažnai steigia nedidelė grupė akcininkų, kurie nori bendrai vystyti verslą, akcininko neribojama galimybė perleisti savo dalį trečiajai šaliai gali pakenkti bendrovės sėkmei (European Model Companies Act, 2017, p. 105 (toliau – EMCA)). Todėl siekiant užsitikrinant investicijų grąžą, akcininkų sutartys dažniausiai sudaromos uždaro tipo bendrovėse, kurių akcijos yra nelikvidžios, nėra akcijų realizavimo rinkos (Mikalonienė, 2011, p. 1).

Akcijų perleidimas atviro tipo bendrovėse (AB) yra gerokai mažiau ribojamas, nes akcininkai įprastai veikia tik kaip investuotojai, ypač jei akcijomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje. EMCA 5.13 str. komentare pateikiama pozicija, jog tokiose bendrovėse akcininkai taip pat gali susitarti dėl akcijų perleidimo ribojimų, tačiau susitarimai negalimi, jeigu akcijomis prekiaujama viešai (EMCA, 2017, p. 105). Anglijoje vyrauja pozicija, kad akcininkų sutartys atviro tipo bendrovėse neturėtų būti naudojamos dėl laisvo ir nesuvaržyto akcijų perleidimo bei akcijų rinkos, taip pat dėl specifinio vertybinių popierių prekybos reguliuojamose rinkose reglamentavimo (Mikalonienė, 2011, p. 4).

Pagrindinę problemą analizuojant galimybę atviro tipo bendrovės (ypač listinguojamos<sup>12</sup>) dalyviams susitarti dėl laisvo akcijų perleidimo apribojimų, siekiant užtikrinti sutartinį pa(si)traukimą iš bendrovės, kelia teisinis reguliavimas, draudžiantis apribojimus akcijų, kuriomis leidžiama prekiauti reguliuojamose rinkose, perleidžiamumui. Išskiriami 3 pagrindiniai šaltiniai, draudžiantys disponavimo akcijomis ribojimus: 1) Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/34/EB<sup>13</sup> 46 str. 1 d. – *akcijos turi būti laisvai cirkuliuojančios* (angl. *the shares must be freely negotiable*); 2) ABĮ 46 str.

---

<sup>12</sup> Listinguojama bendrovė – atvirojo tipo akcinė bendrovė, kurios akcijomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje ir kuri yra įtraukta į vieną iš biržos sudaromų prekybos sąrašų.

<sup>13</sup> Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 28 d. direktyva 2001/34/EB dėl vertybinių popierių įtraukimo į biržos oficialųjį prekybos sąrašą ir dėl informacijos, kuri turi būti skelbiama apie tuos vertybinius popierius. OL L 184, p. 1.

8 d. – *akcinė bendrovė neturi teisės varžyti akcininkų teisės šio Įstatymo ar kitų teisės aktų nustatyta tvarka perleisti visiškai apmokėtas akcijas kito asmens nuosavybėn*; 3) AB Nasdaq Vilnius listingavimo taisyklių<sup>14</sup> 4.3. p. – *finansinės priemonės turi būti be perleidimo teisių apribojimų (laisvai cirkuliuojančios), suteikiančios jų savininkams vienodas teises ir visiškai apmokėtos*.

Viena vertus, nebūtinai visos atvirojo tipo bendrovės yra listinguojamos. Gali egzistuoti akcijų paketas, kuriuo neprekiuojama rinkoje, todėl šioms akcijoms netaikomi apribojimai, nustatyti viešai prekiuojamoms akcijoms (nors tokia bendrovė vis tiek būtų vadinama atvirojo tipo akcine bendrove). Tokiais atvejais klausimai dėl galimybės riboti akcijų perleidžiamumą neturėtų kilti. Kita vertus, neginčijama, kad teisinis reguliavimas reikalauja, jog vertybiniai popieriai, kuriais prekiuojama reguliuojamoje rinkoje, būtų laisvai perleidžiami. Tačiau svarbus klausimas yra tas, kam šis įpareigojimas taikomas. Iš minėtų formuluočių galima daryti išvadą, kad reikalavimas, jog akcijos, kuriomis leista viešai prekiauti, būtų laisvai perleidžiamos, taikomas emitentui (viešai kotiruojamai bendrovei), bet ne tokias akcijas įsigijusiems bendrovės dalyviams. Iš šios prielaidos galima daryti išvadas, jog: 1) listinguojama akcinė bendrovė negali riboti laisvo akcijų perleidimo, todėl bendrovės įstatuose (ar kituose vidiniuose dokumentuose) negali būti tokių ribojančių nuostatų. Taip yra todėl, nes bendrovės steigimo dokumentas yra privalomas tiek pačiai bendrovei, tiek visiems jos dalyviams (dabartiniais ir būsimiems); 2) akcininkams netaikomi listingavimo reikalavimai ir jie neprivalo jų laikytis. Kitaip tariant, akcijų perleidimas tampa priklausomas nuo akcininko valios. Įsigiję akcijas, bendrovės dalyviai gali laisvai jomis disponuoti. Todėl jiems leidžiama apriboti savo teises, susijusias su akcijų perleidžiamumu. Svarbiausia, kad tokie apribojimai akcininkams nebūtų taikomi prieš jų valią (pavyzdžiui, ribojimus numačius įstatuose), o kiltų iš jų pačių veiksmų, valios ir prisiimtų įsipareigojimų (Miliauskas, 2014, p. 329-331). Svarbu atkreipti dėmesį, jog akcinės bendrovės, kuri yra emitentas, akcininkų sutarties nuostatos, nustatančios bet kokius apribojimus dėl akcijų perleidimo, vis tik netaikomos oficialaus siūlymo teikėjui oficialaus siūlymo įgyvendinimo laikotarpiu<sup>15</sup>.

<sup>14</sup> AB Nasdaq Vilnius. AB Nasdaq Vilnius listingavimo taisyklės, 2022 [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieiga per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025-03-24].

<sup>15</sup> VPĮ išskiriamas: i) privalomasis oficialus siūlymas – asmens, įgijusio akcijų, suteikiančių daugiau kaip 1/3 bendrovėje, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, balsų, vertybinių popierių savininkams teikiamas būtinas viešas siūlymas supirkti likusius balsavimo teisę suteikiančius tos bendrovės išleistus vertybinius popierius ir vertybinius popierius, patvirtinančius teisę įsigyti balsavimo teisę suteikiančius vertybinius popierius (VPĮ 2 str. 28 d.); ii) savanoriškas oficialus siūlymas – asmens nuožiūra ir jo nustatytais sąlygomis vertybinių popierių savininkams teikiamas viešas siūlymas supirkti visus balsavimo teisę suteikiančius bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, išleistus vertybinius popierius ar jų dalį ir (arba) vertybinius popierius, patvirtinančius teisę įsigyti balsavimo teisę suteikiančius vertybinius popierius (VPĮ 2 str. 32 d.).

Taigi, egzistuojantis teisinis reguliavimas neriboja bendrovės akcininkų teisės sudaryti sutartį (nesukeliantį teisinių pasekmių kitiems akcininkams, kurie nėra sutarties šalys) ir apriboti disponavimo akcijomis teises (net jei tokiomis akcijomis prekiaujama reguliuojamoje rinkoje). Susitarimai, kuriais numatomi tam tikri akcijų perleidžiamumo apribojimai, siekiant užtikrinti akcininko pasitraukimą ar pašalinimą iš bendrovės, turėtų būti laikomi teisėtais ir galiojančiais sandoriais.

## **1.2. Akcininkų susitarimo įforminimas**

### **1.2.1. Sutartiniai akcijų perleidimo mechanizmai bendrovės įstatuose**

Bendrovės įstatas yra dokumentas, kuriuo bendrovė vadovaujasi savo veikloje (ABĮ 4 str. 1 d.). Sisteminė ABĮ normų analizė leidžia teigti, jog šis steigimo dokumentas privalomas ne tik pačiai bendrovei, tačiau ir jos akcininkams, kadangi jame gali būti numatytos papildomos juridinio asmens dalyvių teisės ir pareigos (ABĮ 4 str. 6 d., 14 str. 1 d., 15 str. 1 d. 7 p., 16 str. 2 d.).

Bendrovių teisės doktrinoje vyrauja kontraktarianizmo teorija (angl. *contractarian theory*). Pagal šią teoriją bendrovė yra tam tikra sutarčių visuma (angl. *nexus of contracts*) (Jensen et al., 1976 cituota Miliauskas, 2012, p. 4), per kurią veikia ir savo teises įgyvendina skirtingi bendrovės teisiniuose santykiuose dalyvaujantys asmenys. Ekonominės teisės analizės paradigmoje vyraujančios sutartinės bendrovės kilmės teorijos pagrindu (Cheffins, 2003 cituota Lauraitytė, 2014, p. 158) bendrovės steigimo dokumentas gali būti aiškinamas kaip bendrovės steigėjų sudaromas sandoris. LAT yra konstatavęs, jog *privatų juridinių asmenų įstatas pagal teisinę prigimtį yra sandoris, jiems taikomi bendrieji civilinių santykių teisinio reglamentavimo principai, tarp jų – sutarties laisvės principas; įstatas išreiškia privataus juridinio asmens dalyvių valią suvienyti interesus ir kapitalą bendram tikslui* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje).

Tačiau nacionalinio teisinio reguliavimo kontekste bendrovės įstatų kaip sandorio kvalifikavimas vertinamas kritiškai, pabrėžiant įstatymų leidėjo vartojamą skirtingą terminiją (įstatų priskyrimą steigimo dokumentų kategorijai (CK 2.46 str. 1 d.); norminių įstatų pobūdį (pvz., viešumas, privalomumas naujiems dalyviams ar dalyviams, nesutikusiems su įstatų pakeitimais, o tam tikrais atvejais – ir santykiuose su trečiaisiais

---

Oficialaus siūlymo įgyvendinimo laikotarpiu oficialaus siūlymo teikėjui netaikomi jokie vertybinių popierių perleidimo apribojimai, nustatyti bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, įstatuose, šios bendrovės ir jos vertybinių popierių savininkų susitarimuose arba šios bendrovės vertybinių popierių savininkų susitarimuose (VPĮ 31 str. 1 d.).

asmenimis); įstatyme griežtai reglamentuotas įstatų turinys, bendrovės organų struktūra ir kompetencija bei dalyvių teisės ir pareigos. Bendrovės įstatų kaip steigimo dokumentų paskirtis lemia, kad teisinis režimas, taikomas sandoriams, negali būti *per se* taikytinas įstatams (Mikalonienė, 2011, p. 265–285). Šią doktrininę poziciją patvirtina naujausia kasacinio teismo praktika: *nors juridinio asmens veiksmai atitinka teisėto valinio veiksmo apibrėžimą, tačiau skiriamieji bendrovės įstatų nuo sandorių požymiai, <...> neleidžia asociacijos įstatų kvalifikuoti kaip sandorio* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje)<sup>16</sup>.

Išskiriami šie akcininkų sutarties (kaip dvišalio ar daugiašalio sandorio) požymiai, patvirtinantys minėtą teisės doktrinos ir naujausios teismų praktikos poziciją: 1) Sutarties uždarumas. Teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią (6.189 str. 1 d.), todėl pagal bendrą taisyklę sutartis sukuria teises ir pareigas tik ją sudariusiems asmenims. Naujai prie bendrovės prisijungęs akcininkas automatiškai netampa akcininkų sutarties šalimi<sup>17</sup>, tuo tarpu įstatatai saisto visus bendrovės akcininkus, be atskiro jų valios išreiškimo; 2) Sutarties konfidencialumas. Pagal bendrą taisyklę, įstatymai nereikalauja sutarčių (iš jos kylančių teisių ar pareigų) išviešinimo<sup>18</sup>, todėl akcininkų sutarties šalys gali išlaikyti jos konfidencialumą. Tačiau akcininkų sutarčių, sudarytų vertybinių popierių biržose kotiruojamose bendrovėse, konfidencialumas yra ribotas, kadangi tokių sutarčių sudarymo fakto atskleidimas yra privalomas pagal Europos Sąjungos direktyvas<sup>19</sup> (Miliauskas, 2012, p. 8). Pavyzdžiui, Nasdaq Vilnius vertybinių popierių biržoje kotiruojamos bendrovės papildomai turi pareigą atskleisti informaciją apie akcininkų

<sup>16</sup> Nors šioje byloje buvo analizuojami asociacijos įstatatai, tačiau teismas nurodė, kad aplinkybė, jog nagrinėjamoje byloje sprendžiama dėl viešojo juridinio asmens įstatų teisinės prigimties, neturi teisinės reikšmės. Atskirų juridinių asmenų teisinės formas apibrėžiančiuose įstatymuose pateikta privačių juridinių asmenų ir viešųjų juridinių asmenų samprata neįtvirtina tokių šių asmenų skirtumų ar jų veiklos ypatumų, kurie galėtų lemti skirtingą šių asmenų įstatų kaip steigimo dokumento teisinės prigimties aiškinimą.

<sup>17</sup> Praktikoje dažnai sutinkamos akcininkų sutarčių nuostatos, reikalaujančios akcijas perleidžiantį subjektą užtikrinti, jog perleidžiant bendrovės akcijas jų įgijėjas perimtų teises ir pareigas pagal minėtą sutartį. Šios akcininko pareigos pažeidimas nereikia akcijų perleidimo sandorio negaliojimo, tačiau gali pasireikšti nukentėjusiojo akcininko patirtų nuostolių atlyginimu (pavyzdžiui, akcininkų sutartyje numatytų netesybų priteisimu) (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. sausio 30 d. sprendimas civilinėje byloje).

<sup>18</sup> Įstatymai gali numatyti privalomą sandorių registraciją. Vienais atvejais registracija atlieka išviešinimo funkciją (šalims sandoris galioja, nors ir nėra privalomai įregistruotas), kitais atvejais teisinį santykį sukuriančią funkciją (CK numatytais atvejais, kai šalių teisės ir pareigos atsiranda tik nuo sandorio įregistravimo) (CK 1.75 str. 1 d.).

<sup>19</sup> Vertybinių popierių perleidimo apribojimų atskleidimo pareigą numato: 1) Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 21 d. *direktyva 2004/25/EB* dėl įmonių perėmimo pasiūlymų. OL L 142, p. 12 (10 str. 1 d. b), g) p.); 2) Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. gruodžio 15 d. *direktyva 2004/109/EB* dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičianti Direktyvą 2001/34/EB. OL L 390, p. 38 (13 str.); 3) Komisijos 2007 m. kovo 8 d. *direktyva 2007/14/EB* nustatanti išsamias tam tikrų Direktyvos 2004/109/EB dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo nuostatų įgyvendinimo taisykles. OL L 069, p. 27 (8, 9 str.); 4) Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. birželio 14 d. *direktyva (ES) 2017/1132* dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų. OL L 169, p. 46 (4 str. d) p.).

susitarimus, ribojančius teisę perleisti akcijas arba galinčius turėti didelę įtaką emitento išleistų akcijų kainai<sup>20</sup>. Nepaisant to, bendrovės steigimo dokumentai visais atvejais yra vieši, todėl su įstatais gali susipažinti bet kurie suinteresuoti asmenys (CK 2.64 str. 2 d. 2 p., 2.71 str. 1 d.); 3) Sutarties keitimas. Pagal bendrą taisyklę, akcininkų sutartis gali būti pakeista jos šalių susitarimu, nereikalaujant atlikti papildomų formalių veiksmų (CK 6.223 str. 1 d.). Bendrovės įstatų keitimas pasižymi didesniu formalizmu – turi būti šaukiamas visuotinis akcininkų susirinkimas (ABĮ 20 str. 1 d. 1 p.), sprendimas priimamas kvalifikuota balsų dauguma, kuri negali būti mažesnė kaip 2/3 visų susirinkime dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų (ABĮ 28 str. 1 d. 1 p.), visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimą patvirtinantis dokumentas bei pakeisti įstatai pateikiami juridinių asmenų registro tvarkytojui (ABĮ 12 str. 4 d.).

Bendrovės akcininkai (išreiškiantys savo valią steigiant bendrovę (steigėjai) ar balsuojant visuotiniame akcininkų susirinkime), siekdami efektyvaus teisių realizavimo ir interesų apsaugos, įstatuose gali numatyti papildomas tarpusavio teises ir pareigas. Tačiau Lietuvoje toks reiškinys nėra dažnas, kadangi akcininkai savo teisių ir interesų apsaugą renkasi užtikrinti palankesniu teisiniu reguliavimu pasižyminčiomis sutarčių teisės priemonėmis. Taigi nors ekonominės teisės analizės paradigma leistų bendrovės įstatus laikyti sutartimi, o juose įtvirtintus akcijų perleidimo mechanizmus – sutartiniais, tačiau magistro darbe toliau analizuojami tik akcininkų sutartyse įtvirtinami akcijų perleidimo instrumentai, kuriais juridinio asmens dalyviai užsitikrina pa(s)itraukimą iš bendrovės.

### **1.2.2. Sutartiniai akcijų perleidimo mechanizmai akcininkų sutartyse**

Nors akcininkų susitarimai žinomi visose Europos Sąjungos valstybėse narėse ir plačiai naudojami praktikoje, jiems skiriamas menkas teisėkūros dėmesys: nei direktyvose, nei EMCA nėra konkrečių nuostatų, skirtų akcininkų sutartims. Italijoje šiuo klausimu laikomasi daugiau reguliacinio požiūrio, todėl galima rasti tam tikro akcininkų sutarčių reguliavimo apraiškų (Vicari, 2021, p. 101). Akcininkų sutarties institutas žinomas bendrosios ir civilinės teisės tradicijos valstybių sutarčių teisėje, šią sutartį įtvirtinant arba kaip savarankišką sutarčių rūšį, arba tokios sutarties galiojimą pripažįstant vadovaujantis bendroju sutarčių laisvės principu (Mikalonienė, 2011, p. 11). Nors ankstesnėje ABĮ redakcijoje (1998 m. kovo 19 d.) buvo numatyta galimybė dviem ir daugiau akcininkų sudaryti akcininkų sutartį (14 str. 6 d.), tačiau dabar galiojančioje redakcijoje apie

---

<sup>20</sup> Jeigu emitentui tampa žinoma apie akcininkų, kuriems priklausančios akcijos kartu suteikia daugiau kaip 5 procentus visų balsų, tarpusavio susitarimus arba su kitais akcininkais ar trečiaisiais asmenimis sudarytus susitarimus, ribojančius teisę perleisti akcijas arba galinčius turėti didelę įtaką emitento išleistų akcijų kainai, jis privalo paskelbti pranešimą apie tokius susitarimus (Nasdaq Vilnius listingavimo taisyklų 28.10. p.).

akcininkų sutartį užsimenama tik netiesiogiai (pavyzdžiui, ABĮ 5 str. 4 d. 2 p., 16 str. 3 d.) (Miliauskas, 2012, p. 204). Akcininkų sutartis Lietuvoje laikytina CK tiesiogiai nenumatyta (išskyrus CK 2.88 str. įtvirtintą juridinio asmens dalyvių balsavimo sutarčių institutą, *inter alia*, apimančią atskirą akcininkų sutarties porūšį), tačiau įstatymams neprieštaraujančia sutartimi, kadangi remiantis sutarties laisvės principu šalys turi teisę sudaryti CK nenumatytas sutartis, jeigu tai neprieštarauja įstatymams (CK 6.156 str. 1 d.). LAT patvirtina šią poziciją: *[a]kcininkų sutartis yra viena iš teisinių priemonių, sudaranti galimybę bendrovių dalyviams sureguliuoti tarpusavio civilinius santykius, ypač susijusius su bendrovės valdymo ir balsavimo teisių įgyvendinimu, akcijų perleidimo sąlygų ir tvarkos* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje).

Teisės doktrinoje išskiriamos šios akcininkų sutarties nuostatų kategorijos: 1) finansinės nuostatos, kurios yra susijusios su akcijų pirkimu, pardavimu, pirmenybės teisės pirkti bendrovės akcijas įgyvendinimu, ir kitos panašios nuostatos; 2) bendrovės valdymo nuostatos, kurios yra susijusios su kontrolės ir galių paskirstymu bendrovėje (pavyzdžiui, išimtinės teisės vienam iš akcininkų paskirti bendrovės valdymo organo narį suteikimas); 3) kitos nuostatos, kurios užtikrina, kad akcininkų sutartis bus tinkamai įgyvendinama (pavyzdžiui, nuostatos dėl akcininkų nesutarimų išsprendimo, nuostatos dėl aklavietės) (Belot, 2008, Madelon et al., 2009, Ryder, 2005 cituota Miliauskas, 2012, p. 5).

Akcijų perleidimo klausimai paprastai sudaro tik dalį akcininkų sutarties nuostatų, todėl analizuojant tokias sutartis svarbu suprasti, jog jos apima daugybę įvairaus pobūdžio susitarimų tarp akcininkų, kurie patys savaime gali būti kvalifikuojami kaip atskiros sutartys. Nors sutartiniai mechanizmai, kuriais siekiama akcininkui suteikti pasitraukimo ar kito bendrovės dalyvio pašalinimo teisę, dažniausiai numatomi akcininkų sutartyse, toliau magistro darbe bus analizuojami atskiri akcijų perleidimo mechanizmai, iš esmės atsiribojant nuo bendrų akcininkų sutarčių klausimų.

### **1.3. Akcininko sutuoktinio vaidmuo sutartinių akcijų perleidimo mechanizmų kontekste**

CK nustato, kad turtas, sutuoktinių įgytas po santuokos sudarymo, yra jų bendroji jungtinė nuosavybė (CK 3.87 str. 1 d.), o tokiu turtu sutuoktiniai naudojasi, jį valdo ir juo disponuoja bendru sutarimu (CK 3.92 str. 1 d.). Sandorius dėl akcijų, priklausančių sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise, perleidimo ar teisių į juos suvaržymo turi teisę sudaryti tik abu sutuoktiniai, perleidžiantys bendrą turtą, arba vienas sutuoktinis, turėdamas kito įgaliojimą (CK 3.92 str. 4 d.). Jei akcijos priklauso sutuoktiniams

bendrosios jungtinės nuosavybės teise ir yra perleistos vieno iš jų, neturint antrojo sutuoktinio įgaliojimo, toks sandoris gali būti pripažįstamas negaliojančiu (CK 3.96 str.).

Galimi atvejai, kuomet akcininkas, sudarydamas sutartį dėl akcijų perleidimo, suvokia, jog akcijos yra bendrosios jungtinės nuosavybės statuso turtas, tačiau sąmoningai įsipareigoja jas perleisti ateityje, nesilaikydamas CK 3.92 str. 4 d. nuostatų, kartu suvokdamas galimybę tą faktą ateityje panaudoti, siekiant nevykdyti susitarimo, jei kita sutarties šalis pareikalautų akcijų perleidimo. Šią situaciją galima pailiustruoti viena iš Lietuvos apeliaciniame teisme nagrinėtų bylų. Opciono gavėjas kreipėsi į teismą prašydamas iš opciono davėjo priteisti žalos atlyginimą, teigdamas, jog teismine tvarka savo reikalavimo teisės negalėjo realizuoti dėl to, kad opciono sutartis buvo pripažinta negaliojančia nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos pagal atsakovo sutuoktinės priešieškinį, nes sudarant šią sutartį buvo pažeistas CK 3.92 str. 4 d. teisinis reglamentavimas ir nebuvo gautas atsakovo sutuoktinės sutikimas. Opciono davėjas sutarties sudarymo metu neturėjo realaus ketinimo parduoti akcijas ieškovui pagal jo pareikalavimą. Apie opciono sutarties sudarymą atsakovas savo sutuoktinės neinformavo, nors būdamas sąžiningas, atidūs ir rūpestingas civilinių teisinių santykių dalyvis, siekiantis realiai įvykdyti prisiimtus sutartinius įsipareigojimus, privalėjo tą padaryti. Be kita ko, atsakovo sutuoktinei ginčijant opciono sutartį, jis pats ėmėsi aktyvių veiksmų, jog sutartis būtų pripažinta negaliojančia. Teismo vertinimu, toks atsakovo elgesys negali būti pripažintas atidžiu ir rūpestingu, atitinkančiu civilinėje teisėje galiojančius protingumo bei sąžiningumo principus. Svarbu paminėti ir tai, jog opciono sutartimi ieškovui buvo suteikta akcijų atpirkimo teisė (akcijų pirkimo–pardavimo ir opciono sutartis buvo sudarytos iš esmės vienu metu), todėl jeigu atsakovas nebūtų sudaręs opciono sutarties, ieškovas apskritai nebūtų perleidęs pastarajam 90 proc. bendrovės akcijų. Taigi būtent atsakovo elgesys nulėmė, kad jis įgijo nuosavybės teisę į bendrovės akcijas, tuo tarpu opciono sutartis nebuvo įvykdyta ir galiausiai buvo nugincyta, todėl ieškovas neteko galimybės realizuoti reikalavimo teisės į šias bendrovės akcijas. Atsižvelgus į tai, teismas konstatavo, kad opciono davėjui kyla deliktinė civilinė atsakomybė bei pripažino ieškovui teisę į nuostolių atlyginimą<sup>21</sup> (Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje).

Taigi galima teigti, jog siekiant išvengti akcininkų sutarties nuostatų dėl akcijų perleidimo ar pačių akcijų perleidimo sandorių nugincijimo bei iš to sekančio nuostolių

---

<sup>21</sup> Siekdamas nustatyti 90 proc. bendrovės akcijų vertę, ieškovas užsakė turto vertintojų konsultacinę išvadą dėl galimos akcijų vertės dieną, kai atsakovas atsisakė parduoti bendrovės akcijas ieškovui. Vertintojų nustatyta akcijų vertė buvo 350 000 Eur., tačiau ieškovas prašė priteisti iš atsakovo tik 50 000 Eur.

atlyginimo reikalavimo, šias sutartis turėtų pasirašyti ir akcininkų, kurie yra fiziniai asmenys, sutuoktiniai.

#### **1.4. Akcininkų galimybė susitarti dėl pasitraukimo ir pašalinimo iš bendrovės: JAV Delavero valstijos bei Vokietijos praktika**

Akcininkų susitarimai JAV ypač paplitę uždaro tipo bendrovėse, tačiau gana retai sudaromi listinguojamose bendrovėse – jais dažniausiai naudojasi įmonių steigėjai arba stambūs akcininkai susitardami dėl pirminio viešo akcijų siūlymo (angl. *Initial public offering*) arba reikšmingo įmonių susijungimo (Dorsey, Lupea, 2024, p. 1)<sup>22</sup>. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse (tame tarpe ir JAV) dar XX a. pradžioje akcijų perleidimo apribojimai buvo laikomi *per se* neteisėtais (Wolf, 2014, p. 240). Šiuo metu Delavero valstijoje akcininkų galimybė sutartiniais instrumentais apriboti laisvą akcijų perleidžiamumą tiesiogiai numatyta Delavero bendrajame įmonių įstatyme<sup>23</sup> (angl. *General Corporation Law of the State of Delaware*) (toliau – DGCL)<sup>24</sup>. Akcijų perleidimo apribojimai leidžiami laikantis tam tikrų reikalavimų: 1) apribojimai turi būti rašytiniai (DGCL 202 str. (a) d.); 2) apribojimai galioja ir yra vykdytini tik prieš asmenis, kurie apie juos faktiškai žino (DGCL 202 str. (a) d.). Jeigu disponavimo akcijomis ribojimai numatyti akcininkų sutartyje, turi būti laikoma, jog sutarties šalys su jais yra susipažinusios. DGCL 202 str. (c) d. numatyti akcijų perleidimo apribojimo atvejai, kurie *per se* laikomi teisėtais. Nagrinėdamas akcijų perleidimo apribojimų įgyvendinamumą, Delavero teismas siekia išlaikyti pusiausvyrą tarp to, jog vienas iš svarbių nuosavybės teisės į turtą aspektų yra jo perleidžiamumas, todėl bendras perleidimo apribojimas negalioja, nes prieštarauja viešajai tvarkai, ir pripažinimo, kad apribojimai vis dėlto gali būti pasitelkiami siekiant pagrįstų korporacinių tikslų. Jei susitarimas nepatenka tarp eksplicitiškai nurodytų leistinų apribojimų atvejų, reikalaujama, jog jie būtų pagrįsti (angl. *reasonable*) (DGCL 202 str. (c) d. (5) p., (d) d.). Ribojimų tikslai, kurie neginčijamai laikomi pagrįstais, yra bet kokios vietinės, federalinės ar užsienio mokesčių lengvatos bendrovei ar jos akcininkams išlaikymas (iš esmės bet kokios įstatyminės lengvatos išlaikymas) arba bet kokių reikalavimų pagal taikomus vietinius, federalinius ar užsienio įstatymus laikymasis (Welch, 2013, p. 465). Delavero teismai iš esmės palankiai vertina rinkos dalyvių sprendimus, kai jie nusprendžia nustatyti

---

<sup>22</sup> Tarptautinės advokatų asociacijos (angl. *International Bar Association*, IBA) parengtos akcininkų sutarčių gairės. JAV [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieigą per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.].

<sup>23</sup> General Corporation Law of the State of Delaware [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieigą per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.].

<sup>24</sup> Bendrovės vertybinių popierių perleidimo apribojimas gali būti nustatytas steigimo akte, nuostatuose arba vertybinių popierių savininkų arba tokių savininkų ir bendrovės susitarimu (DGCL 202 str. (b) d.).

apribojimus akcijų perleidžiamumui, ir pareigą įrodyti, kad perleidimo apribojimas yra nepagrįstas, perkelia šaliai, siekiančiai užginčyti tokį suvaržymą (The Enforceability and Effectiveness of..., 2010, p. 1174)<sup>25</sup>.

Akcininkų sutartys (vok. *Gesellschaftervereinbarung*) Vokietijoje, kaip ir Lietuvoje, grindžiamos sutarties laisvės principu. Jos sutinkamos ne tik uždarojo (GmbH), bet ir atvirojo tipo bendrovėse (AG). Vokietijoje bendrovių nariai iš esmės gali pasirinkti, ar savo santykius reglamentuoti įstatuose, ar atskiroje akcininkų sutartyje (Mock, 2018, p. 278). Tačiau AG įstatuose gali būti nuostatos tik dėl tam tikrų pagrindinių bendrovės klausimų (vok. *Satzungsstrenge*) (pavyzdžiui, steigimo dokumentuose draudžiama numatyti pirkimo ar pardavimo opciones, pirmumo teisę įsigyti akcijas (Gesell, 2024, p. 3)<sup>26</sup>, todėl akcininkai savo teisių ir interesų apsaugą dažniau užsitikrina sutarčių teisės pagalba. Vokietijos teisinis reguliavimas leidžia taikyti sutartinius akcijų perleidimo apribojimus, numatant notarinės sutarties formos reikalavimą, jei ja sukuriamas akcininko pareiga perleisti GmbH akcijas (Vokietijos ribotos atsakomybės bendrovių įstatymo (vok. *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*) 15 str. 4 d.). GmbH paprastai leidžiama net visiškai uždrausti akcijų perleidimą, tačiau atviro tipo bendrovėse apribojimai leidžiami tik vardinėms, bet ne pareikštinėms akcijoms. Akcininkų sutartys, ribojančios laisvą akcijų perleidimą, neretai sutinkamos ir atviro tipo bendrovėse, kurias valdo uždara asmenų grupė. Vienintelis apribojimas, kurį nustato bendroji Vokietijos sutarčių teisė, yra tas, kad akcininkų sutartis negali pažeisti įstatyminio draudimo (Vokietijos civilinio kodekso 134 str.) ar prieštarauti viešajai tvarkai (Vokietijos civilinio kodekso 138 str.). Vokietijos bendrovių teisėje vis dažniau diskutuojama, ar akcininkų susitarimai, kuriais ribojamas akcijų perleidžiamumas arba pasitraukimas iš bendrovės, neprieštarauja viešajai tvarkai, kadangi akcininkų veikimo laisvė yra stipriai ribojama (Mock, 2018, p. 281).

### 1.5. Apibendrinimas

Akcininkai, siekdami savo teisių ir interesų apsaugos, praktikoje ieško būdų, kurie galėtų užtikrinti juridinio asmens dalyvių pasitraukimą ar pašalinimą iš bendrovės. Kadangi akcininkų pokytis bendrovėje užtikrinamas perleidžiant savo akcijas kitam subjektui, svarbu atsižvelgti į vieną iš universalių bendrovę apibūdinančių požymių – laisvą akcijų perleidžiamumą. Lietuvos bendrovių teisėje randami keli *ex lege* institutai, kurių pagalba

---

<sup>25</sup> Corporation Law Committee of the Association of the Bar of the city of New York. The Enforceability and Effectiveness of Typical Shareholders Agreement Provisions. The Business Lawyer, 2010, vol. 65.

<sup>26</sup> Tarptautinės advokatų asociacijos (angl. *International Bar Association*, IBA) parengtos akcininkų sutarčių gairės. Vokietija [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieigą per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.].

užtikrinamas priverstinis akcijų perleidimas. Kadangi dabartinis teisinis reguliavimas neriboja akcininkų galimybių suvaržyti turimo finansinio turto disponavimo teisę tiek uždaro, tiek atviro tipo bendrovėse, jų dalyviai siekdami platesnės savo teisių ir interesų apsaugos, pa(si)traukimą iš juridinio asmens papildomai užsitikrina akcininkų sutarčių pagalba. Sudarydami šias sutartis akcininkai turi būti itin atidūs tais atvejais, kai susitarimo objektu esančios akcijos jiems priklauso ne asmeninės, bet bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Siekiant išvengti tokių sutarčių nuginklėjimo bei iš to galinčios kilti civilinės deliktinės atsakomybės, privalu gauti sutuoktinio parašą arba veikti pagal tinkamai išduotą įgaliojimą. Teisinis reguliavimas Delavero valstijoje suteikia didelę laisvę bendrovių dalyviams įtvirtinant akcijų perleidimo apribojimus, kurie gali būti nustatomi steigimo dokumentuose bei akcininkų sutartyse. Tokie sutartiniai mechanizmai turi pasižymėti dvejomis savybėmis: išreikšti raštu bei žinomi asmenims, kurių turimų akcijų perleidžiamumas yra suvaržytas. Tuo tarpu Vokietijoje, kaip ir Lietuvoje, akcininkai naudodamiesi sutarties laisvės principu dėl papildomų instrumentų, leidžiančių pasitraukti ar pašalinti dalyvį iš bendrovės, sulygsta sudarydami akcininkų sutartis. Nors Vokietijos praktika rodo, jog sutartiniai akcijų perleidimo mechanizmai sutinkami ne tik uždaro, bet ir atviro tipo bendrovėje, dažnai keliamas klausimas, ar pastarieji atitinka viešosios valstybės tvarkos reikalavimą.

## 2. SUTARTINIŲ AKCININKŲ PASITRAUKIMO IR PAŠALINIMO IŠ BENDROVĖS MECHANIZMŲ TEORINĖ TEISINIO KVALIFIKAVIMO PROBLEMATIKA

Akcininko pasitraukimas ir pašalinimas iš bendrovės suprantamas per akcijų nuosavybės teisių turėtojo pokytį, t. y. bendrovės dalyviui perleidus visas turimas akcijas kitam subjektui. Atsižvelgiant į *ex lege* priverstinių akcijų perleidimo institutų taikymo sąlygų sudėtingumą bei galimybę sutartimi riboti laisvą akcijų perleidžiamumą, akcininkai platesnę savo investicijų apsaugą paprastai užtikrina sutartiniais akcijų perleidimo mechanizmais, suteikiant teisę pasitraukti ar sulygstant dėl sutartinio akcininko pašalinimo iš bendrovės. Akcininko sutartinę teisę pasitraukti iš bendrovės užtikrina suteikiamas akcijų pardavimo opcionas (angl. *call option*) bei prisijungimo teisė (angl. *tag along right*), tuo tarpu galimybę pašalinti bendrovės dalyvį suteikia turimas pirkimo opcionas (angl. *put option*) bei prijungimo teisė (angl. *drag along right*). Akcininkų susitarimai dėl šių akcijų perleidimo mechanizmų yra netipiniai, todėl susiduriama su susitarimų teisinio kvalifikavimo problema. Šis teorinis klausimas ypač svarbus akcininkams, kadangi nuo susitarimo kvalifikacijos priklauso nukentėjusio akcininko, vienai iš sutarties šalių netinkamai vykdant savo sutartines pareigas, galimybė pasirinkti teisių gynimo būdus ir užtikrinti realų bendrovės akcijų savininko pasikeitimą.

### 2.1. Akcijų pirkimo (angl. *call option*) ir pardavimo (angl. *put option*) opcionai

Akcijų opciono sandoriai yra paplitę tarptautinio verslo praktikoje, pripažįstami vertybinių popierių biržose ir jų naudojimas tokiose rinkose yra įprasta verslo praktika. Lietuvoje tokio pobūdžio susitarimai kol kas nėra labai dažni, jie dažniausiai pasitaiko sudarant akcininkų sutartis su užsienio verslo partneriais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje). 2018 metais atliktas Baltijos šalių įmonių susijungimų ir įsigijimų (angl. *M&A*) sandorių tyrimas<sup>27</sup> atskleidžia akcininkų sutartyse įtvirtinamų opciono nuostatų dažnėjimo tendenciją<sup>28</sup>: pirkimo opcionas buvo numatytas 63 proc. nagrinėtų akcininkų sutarčių, sudarytų 2016-2017 metais (palyginimui, 2011-2012 metais

---

<sup>27</sup> Baltic Private M&A Deal Points Study 2018. Su tyrimu galima susipažinti [čia](#). Tyrime analizuojamas 91 M&A sandoris, sudarytas 2016-2017 metais. Buvo tiriami tik tie Baltijos šalių sandoriai, kurių vertė viršijo 1 mln. eurų ir kurie buvo užbaigti per dvejų metų tiriamą laikotarpį.

<sup>28</sup> M&A sandoriuose akcininkų sutartys dažnai naudojamos kaip priedas prie pagrindinės akcijų pirkimo–pardavimo sutarties.

– 47 proc.), tuo tarpu pardavimo opcionas 37 proc. (palyginimui, 2011-2012 metais – 31 proc.).

Akcijų pirkimo opcionas suteikia opciono turėtojui teisę (bet ne pareigą) pirkti kito bendrovės dalyvio turimas akcijas už tam tikrą kainą ateityje, pastarajam priskiriant pareigą jas parduoti. Investuotojo turimo pirkimo opciono pagrindinė funkcija privataus kapitalo sandoryje – kontroliuoti bendrovės akcijų nuosavybės struktūrą. Pirkimo opcionas gali atlikti ir kitas funkcijas. Pavyzdžiui, investuotojo požiūriu, pirkimo opcionas yra viena iš priemonių maksimaliai padidinti investuotojo turimą bendrovės akcijų dalį prieš numatomą pasitraukimą iš bendrovės. Todėl šis sutartinis instrumentas dažniausiai suteikiamas ir yra ypač svarbus stambiajam akcininkui, kad jis, jeigu kiltų pasitraukimo iš bendrovės poreikis, galėtų konsoliduoti visą bendrovės akcijų paketą. Akcijų pardavėjo požiūriu, akcininkui suteikiamas pirkimo opcionas yra priemonė atidėti dalies akcijų pardavimą investuotojui. Pardavėjas gali pageidauti tokio atidėjimo dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, dėl to, kad tikisi jo dalies vertės augimo (Rimas, 2010, p. 264, 267).

Tam, kad akcininkų sutarties šalių interesai būtų balansuojami, sutartyse dažnai numatomas akcijų pardavimo opcionas, suteikiantis opciono turėtojui teisę (bet ne pareigą) parduoti turimas bendrovės akcijas kitam dalyviui už tam tikrą kainą ateityje, pastarajam priskiriant pareigą jas nupirkti. Tai yra svarbi mažesnį akcijų paketą turinčio akcininko teisė, kompensuojanti uždaro tipo bendrovių akcijų nelikvidumą, nes ji užtikrina, kad šis akcininkas nebus „uždarytas“ bendrovėje, turėdamas nelikvidų akcijų paketą. Tokiu būdu pardavimo opcionas iki akcininko pasitraukimo atlieka tą pačią funkciją, kurią prisijungimo teisė atlieka pasitraukimo metu. Pardavimo opcionas mažumos akcininkui gali pasitarnauti ne tik jam nutarus parduoti akcijas dėl komercinių sumetimų, bet ir kai tai būtina siekiant apsaugoti akcininko turtines ir neturtines teises. Pardavimo opcionas, suteikiamas daugumos akcininkui, nors ir gali būti patrauklus kaip ankstyvo pasitraukimo iš bendrovės priemonė, tačiau sunkiai praktiškai realizuojamas, jei mažumos akcininkas turi mažai finansinių galimybių įsigyti akcijas. Įsipareigojimas nupirkti mažumos akcininko akcijas paprastai nepažeidžia kontroliuojančio akcininko interesų (nors tai ir reiškia papildomus kaštus), kadangi didesnės bendrovės akcijų dalies įgijimas atitinka aktyvaus investuotojo interesą apsaugoti investiciją (Rimas, 2010, p. 275-276).

Taigi galima išskirti pagrindinius akcijų opcioną kvalifikuojančius kriterijus, tai: (i) opciono pirkėjo teisė, o ne pareiga (ii) įsigyti ar parduoti (iii) finansinį turtą (akcijas) (iv) už tokios sutarties sudarymo metu sutartą kainą (v) konkrečią dieną ateityje ar vykdymo dieną arba anksčiau (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje). Šių kriterijų pagrindu skiriami keturi pagrindiniai šiame magistro darbe

analizuojami akcijų opciono sutarties kvalifikavimo būdai: 1) akcijų opcionas kaip preliminarioji sutartis; 2) akcijų opcionas kaip *sui generis* sutartis; 3) akcijų opcionas kaip sąlyginė akcijų pirkimo–pardavimo sutartis; 4) akcijų opcionas kaip sutartis dėl neatšaukiamos ofertos sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį suteikimo. Teisinė opciono sutarties konstrukcija, kai šalys pasilieka teisę ateityje sudaryti akcijų perleidimo sandorį, yra panaši į preliminariosios sutarties institutą. Būtent akcininkų susitarimo kvalifikacija – kaip preliminariosios ar pagrindinės sutarties – pirmiausia lemia sutartinio įsipareigojimo priverstinio vykdymo galimybę. Todėl kvalifikavimo analizė pradedama nuo akcijų opciono, kaip preliminariosios sutarties, vertinimo. Be kita to atkreiptinas dėmesys, jog susitarimo dėl akcijų opcionų kvalifikavimas nepriklauso nuo opciono rūšies, t. y. pirkimo ar pardavimo, todėl kvalifikavimo būdai nagrinėjami neišskiriant atskirų pasirinkimo sandorio rūšių.

### **2.1.1. Opciono sandorio, kaip preliminariosios sutarties, kvalifikavimas**

Preliminariąją sutartimi laikomas šalių susitarimas, pagal kurį jame aptartomis sąlygomis šalys įsipareigoja ateityje sudaryti kitą – pagrindinę – sutartį (CK 6.165 str. 1 d.). Taigi preliminarąją sutartį galima apibrėžti kaip ikisutartinių santykių stadijoje sudaromą organizacinio pobūdžio šalių susitarimą dėl kitos sutarties sudarymo ateityje, t. y. kaip sutartį dėl sutarties sudarymo. Pagrindinė preliminariosios sutarties sąlyga, skirianti ją nuo pagrindinės sutarties – aiškiai išreikštas ar akivaizdžiai numanomas šalių įsipareigojimas ateityje sudaryti pagrindinę sutartį. Kasacinio teismo praktikoje preliminariosios sutarties sudarymas apibūdinamas kaip baigiamasis, atspindintis toliausiai pažengusias derybas, ikisutartinių santykių etapas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje). Viena vertus, ja sukuriamas tvirtesnis teisinis santykis negu derybos, kurios nėra forminamos tokia sutartimi, kita vertus, sukuriamas teisinis santykis yra trapesnis už sutartinius santykius, nes jos objektas yra pagrindinės sutarties sudarymas, todėl preliminariosios sutarties pažeidimo atveju taikomi gynybos būdai yra ribojami (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje). LAT praktikoje išskiriami būtini preliminariosios sutarties elementai: suderinta šalių valia pasiektas susitarimas sukurti teisinius santykius, t. y. įsipareigojimas ateityje sudaryti pagrindinę sutartį; pagrindinės sutarties esminių sąlygų aptarimas; susitarimo išreiškimas rašytine forma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje).

Susitarimas dėl akcijų opciono, kurio objektas yra ne akcijos, bet teisė įsigyti ar perleisti šį finansinį turtą ateityje, įgyja esminį panašumą į preliminarąją sutartį, todėl

toliau analizuojama, ar taip aiškinamas opciono sandoris atitinka būtinuosius preliminariosios sutarties elementus:

- 1) Isipareigojimas ateityje sudaryti pagrindinę sutartį. Nors opciono sutartyse paprastai nekalbama apie konkretaus sandorio dėl akcijų perleidimo sudarymą, tačiau norint užtikrinti realų akcijų savininko pasikeitimą, vis dėlto reikės atlikti papildomus veiksmus, t. y. pasirašyti sutartį dėl opciono sutartyje nurodyto bazinio turto perleidimo;
- 2) Pagrindinės sutarties esminių sąlygų aptarimas. Kadangi opciono sutartyje nurodytas bazinis turtas (akcijos) perleidžiamas sudarant akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, svarbu nustatyti esmines jos sąlygas<sup>29</sup>. Kasacinio teismo vertinimu, sutarties dalykas, būtinas kiekvienos sutartinės prievolės atveju, yra vienintelė esminė akcijų pirkimo–pardavimo sutarties sąlyga, tuo tarpu nei kaina, nei atsiskaitymo tvarka ar kitos sąlygos pagal galiojančius įstatymus nelaikomos esminėmis (pavyzdžiui, ABĮ 46 str. 3 d. yra nurodytos esminės akcijų pirkimo–pardavimo sutarties sąlygos pagal įstatymą, tačiau jos apibūdina tik sutarties dalyką) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje). Pirkimo–pardavimo sutartys yra atlygintinės, todėl magistro darbo autoriaus nuomone, šios rūšies sutarties esminė sąlyga yra ne tik sutarties dalykas, bet ir kaina<sup>30</sup>, kadangi priešingu atveju būtų laikoma, jog sutartiniai teisiniai šalių santykiai dėl civilinių teisių objektų pirkimo–pardavimo nesusiklostė (esant kitoms sąlygoms, tokia sutartis galėtų būti kvalifikuojama kaip dovanojimas). Kaip minėta, opciono sutartyse paprastai nekalbama apie konkretaus sandorio dėl akcijų perleidimo sudarymą, tačiau naudojami tokie išsireiškimai kaip „nupirkti“, „parduoti“, „atlikti visus būtinus veiksmus, kad akcijų kaina būtų sumokėta“ ir pan. Vienas iš minėtų opciono sutartį kvalifikuojančių kriterijų yra tas, jog akcijų kaina nustatoma tokios sutarties sudarymo metu. Susitarimas dėl kainos turėtų būti suprantamas plačiau, t. y. gali būti susitariama ne tik dėl fiksuotos akcijų kainos, bet ir dėl jos nustatymo mechanizmų ateityje, pavyzdžiui, paliekant šį klausimą nepriklausomam turto vertintojui. Taigi nors įprastai esminės akcijų perleidimo sutarties sąlygos detalios neaptariamos, tačiau šis preliminariosios sutarties elementas gali būti išpildytas papildžius ją keliomis organizacinėmis nuostatomis;

---

<sup>29</sup> Kai šalys susitaria dėl visų esminių sutarties sąlygų, sutartis galioja, nors susitarimas dėl antraeilių sąlygų ir atidėtas (CK 6.162 str. 2 d.).

<sup>30</sup> Kaina šiuo atveju suprantama kaip atlygintinumas bendrąja prasme, todėl pagal bendrą taisyklę pirkimo–pardavimo sutartyse nereikalaujama konkrečios sutarties objekto kainos nustatymo (ši taisyklė turi išimčių, pavyzdžiui, nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartyje privalo būti nurodyta konkreti parduodamo nekilnojamojo daikto kaina (CK 6.397 str. 1 d.).

- 3) Susitarimo išreiškimas rašytine forma. Nors taip aiškinamai opciono sutarčiai nekeliamas privalomos rašytinės formos reikalavimas, tačiau sunku įsivaizduoti atvejį, kuomet tokia sutartis galėtų būti sudaryta žodžiu ar konkludentiniais veiksmais.

Iki Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-27-381/2023 (toliau ir – Opciono byla), nacionalinėje teismų praktikoje nebuvo suformuluotų teisės aiškinimo taisyklių dėl opciono sutarčių teisinio kvalifikavimo ir buvo randama tik pavienių tokio pobūdžio sutarčių aiškinimo atvejų. Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismas, nagrinėdamas vieną pirmųjų bylų, kurioje buvo sprendžiamas opciono sutarties kvalifikavimo klausimas, konstatavo, jog sudarytoje sutartyje numatyta sąlyga, jog „[p]irkėjas pagal reikalavimą turi teisę bet kada reikalauti, kad pardavėjas parduotų jam visas akcijas kartu su visomis jų suteikiamomis teisėmis <...>, o pardavėjas pirkėjui pareikalavus, privalo parduoti akcijas pirkėjui“ akivaizdžiai neatitinka preliminarios sutarties sampratos, kadangi opciono sutartis gali būti įvykdoma natūra, įgyvendinant pirmumo teisę aptarta kaina įsigyti įmonės akcijas. Teismas atkreipė dėmesį į tai, jog šalys sutartyje nesusitarė ir nedetalizavo akcijų perleidimo pagrindo – neįvardijo konkrečios sutarties, kurios pagrindu bus perleistos juridinio asmens akcijos, t. y. neaptarė visų esminių pagrindinės sutarties sąlygų, kas yra būtina preliminarajai sutarčiai, todėl laikė, kad šalys sudarė pagrindinę sutartį dėl akcininko galimybės turėti reikalavimo teisę (Šiaulių apygardos teismo 2015 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje). Kaip matyti iš pacituotos opciono sutarties nuostatos, šalys naudojo tokias sąvokas kaip „pirkėjas“, „pardavėjas“, „parduoti“, taip pat numatė fiksuotą akcijų pirkimo kainą (sutarties 3.1. punkte įtvirtinta, kad pirkimo kaina už akcijas yra 2 896,20 Eur), prie reikalavimo vykdyti sutartį, atsakovui buvo pateiktas akcijų pirkimo–pardavimo sutarties projektas. Lingvistiškai aiškinant sutarties nuostatas gana akivaizdu, jog šalys naudoja terminus, kurie labiausiai atitinka akcijų pirkimo–pardavimo teisinius santykius. Nors šioje byloje atliekamas opciono sutarties atskyrimas nuo preliminariosios akcijų pirkimo–pardavimo sutarties bei pateikiamas išaiškinimas, jog tokia sutartis gali būti vykdoma natūra, bendrąja prasme yra sveikintinas, tačiau vis dėlto atrodo, kad teismas sutarties kvalifikavimo klausimą išsprendė iš esmės neanalizuodamas tikrosios sutarties šalių valios, taip pat ar šalys tikrai nesusitarė dėl esminių pagrindinės sutarties sąlygų, todėl susitarimo kvalifikavimą pagrindine sutartimi nulėmęs esminis argumentas, jog šalys neįvardijo konkrečios sutarties, kurios pagrindu bus perleistos akcijos, turėtų būti vertinamas kritiškai.

Opciono byloje kasacinis teismas pateikė sutarties dėl akcijų opciono, kurios objektas yra teisė įsigyti ar perleisti finansinį turtą ateityje, sampratą bei pagrindinius kriterijus,

leidžiančius ją atriboti nuo preliminariosios sutarties (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje). Teismas teigė, jog opciono sutarties pagrindu sukuriama santykiai negali būti priskirti prie ikisutartinių teisinių santykių, todėl opciono sutartis nėra ir negali būti prilyginta preliminarajai sutarčiai. Prie šios išvados leido prieiti esminių nurodytas sutartis skiriančių elementų analizė:

- 1) Preliminariosios sutarties, kuri yra organizacinė, atveju yra įforminamas šalių ketinimas ateityje sudaryti pagrindinę sutartį. Opciono sutartis turi savarankišką objektą – išvestinį vertybinį popierių (opcioną), susijusį su perleidžiamais vertybiniais popieriais, kuriuos opciono sutartimi tik numatoma įsigyti ar perleisti ateityje, t. y. opciono sutartimi įgyjama turtinė teisė (opcionas), turinti išvestinio vertybinio popieriaus teisinį statusą, kuri tik bus įgyvendinama ateityje. Todėl opciono sutarties sudarymo metu visada egzistuoja ir iš jos kylančios ateities sutarties objektas. Nors susitarime dėl opciono tiesiogiai gali būti ir nenustatoma, kad šalys ateityje sudarys papildomą sutartį, tačiau akcijų perleidimui įforminti vis dėlto reikės atlikti papildomus veiksmus;
- 2) Preliminariojoje sutartyje nustatomos abipusės šalių teisės ir pareigos, tuo tarpu opciono sutartyje įpareigojimai abiem sutarties šalims nenustatomi: opciono sutartį sudaręs opciono turėtojas įgyja pasirinkimo teisę sudaryti sutartį ateityje arba jos nesudaryti; pareiga sudaryti sutartį ateityje saisto tik opciono davėją ir ji priklauso nuo išreikštos opciono turėtojo valios;
- 3) Opciono sutartimi sukuriama ne ikisutartiniai, o sutartiniai santykiai<sup>31</sup>. Tai reiškia, kad jeigu opciono turėtojas pasinaudoja sutartyje įtvirtinta pasirinkimo teise sudaryti pirkimo–pardavimo sutartį ateityje, davėjas privalo sudaryti pirkimo–pardavimo sutartį. Jei per nustatytą terminą opciono turėtojas šia teise nepasinaudoja, sutartis dėl turto įsigijimo ar perleidimo negali būti priverstinai įvykdoma. Jeigu opciono davėjas atsisako opciono sutartyje nustatytomis sąlygomis sudaryti pirkimo–pardavimo sutartį, tai jis laikomas pažeidusiu opciono sutartį, o šios sutarties pažeidimas leidžia opciono turėtojui pasinaudoti visais CK bendrosiose sutarčių teisės nuostatose įtvirtintais teisių gynbos būdais. Taigi opciono turėtojas, priešingai negu preliminariosios sutarties atveju, turi teisę reikalauti sudaryti pirkimo–pardavimo

---

<sup>31</sup> Magistro darbo autoriaus nuomone, tai, kad opciono sutartimi sukuriama ne ikisutartiniai, o sutartiniai santykiai, negali būti laikoma skiriamuoju preliminariosios ir pagrindinės sutarties požymiu. Civilinės teisės ir pareigos (teisiniai santykiai) atsiranda iš CK ir kitų įstatymų numatytų sutarčių ir kitokių sandorių, taip pat, nors įstatymų ir nenumatytų, bet jiems neprieštarujančių sandorių (CK 1.136 str. 2 d. 1 p.). Taigi būtent sandoriai sukuria teisinius santykius, o ne atvirkščiai. Ar teisiniai santykiai yra ikisutartiniai ar sutartiniai priklauso nuo sutarties teisinės kvalifikacijos – atitinkamai kaip preliminariosios ar pagrindinės.

sutartį CK 6.213 str. pagrindu, t. y. reikalauti įvykdyti opciono sutartį natūra, net jei toks susitarimas aiškiai ir nedviprasmiškai nėra nurodytas pačioje opciono sutartyje.

Praktikoje kildavo daug neaiškumų atskiriant opciono sutartį nuo preliminariosios sutarties, todėl toks Lietuvos teismų praktikos kryptingumas yra sveikintinas. Tačiau būtų sunku teigti, jog LAT suformulavo universalią, visiems atvejams pritaikomą, teisės aiškinimo taisyklę, kadangi šalių valia vis dar išlieka lemiamą reikšmę susitarimų atskyrimui turinčiu požymiu. Sutarties laisvės principas reiškia šalių teisę savo santykius reguliuoti skirtingais būdais. Siekdamos to paties tikslo vienais atvejais šalys gali pasirinkti ikisutartinių santykių schemą, kitais – išimtinai sutartinių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje). Todėl nepaneigiama susitarimo dėl akcijų opciono kaip preliminariosios sutarties kvalifikavimo galimybė, kai tai atitinka tikrąją šalių valią. Pavyzdžiui, vienoje byloje apeliacinės instancijos teismas konstatavo, jog šalys buvo sudariusios preliminarą sutartį dėl įmonės akcijų pirkimo–pardavimo. Tokia išvada buvo padaryta atsižvelgiant į šalių patvirtinimus ir pareiškimus, jog jos supranta, kad nagrinėjamame dokumente nustatyti susitarimai dėl pardavimo ir pirkimo opciono teisių laikomi preliminariais susitarimais dėl įmonės akcijų pardavimo ir pirkimo, kad pardavimo opciono teisė būtų galiojanti, tarp šalių nebus sudaroma papildoma akcininkų sutartis, tačiau tam, kad būtų visiškai įgyvendintos pardavimo ir pirkimo opciono teisės, turi būti sudaryta atitinkama galutinė akcijų pirkimo sutartis (Sutarties 1.7 punktą) (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje).

Sudarydamos netipinę opciono sutartį, šalys prisiima riziką, jog iškilus ginčui, jų sutartis gali būti kvalifikuojama visai kitaip, nei įsivaizdavo ją pasirašančios šalys. Susiklosčiusius šalių teisinius santykius lemia ne sutarties pavadinimas, o jos turinys. Todėl vien ta aplinkybė, kad sutartis pavadinta „Opciono sutartimi“, savaime nereiškia, jog jos turinys negali turėti preliminariosioms sutartims būdingų požymių. Pavyzdžiui, byloje kilo ginčas dėl šalių sudarytos opciono sutarties, kuria susitarta dėl ieškovei suteikiamo opciono, t. y. teisės per sutartyje nustatytą terminą įsigyti konkretų opciono davėjui priklausančią nekilnojamąjį turtą ir turtines teises, vykdymo<sup>32</sup> (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje). Kasacinio teismo praktikoje nėra suformuluota universalių teisės aiškinimo taisyklių dėl opciono sutarčių kvalifikavimo, todėl tokių teisinių santykių aiškinimui ir jų kvalifikavimui taikytinos teismų praktikoje suformuluotos bendrosios sutarčių aiškinimo taisyklės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje). Kai kyla šalių ginčas dėl konkrečios sutarties

---

<sup>32</sup> Nors šioje byloje ginčas kilo dėl nekilnojamojo turto ir turtinių teisių opciono, tačiau tai nekeičia susitarimo, kaip preliminariosios ar pagrindinės sutarties, teisinio kvalifikavimo analizės.

turinio, jos sąlygų, sutartis turi būti aiškinama nustatant tikruosius sutarties dalyvių ketinimus (6.193 str. 1 d.). Nors subjektyviam sutarties aiškinimo metodui teikiamas prioritetas, tačiau šioje byloje trūko duomenų, kurie padėtų nustatyti tikruosius šalių ketinimus, todėl buvo taikytas objektyvusis sutarties aiškinimo metodas – sutartis aiškinama atsižvelgiant į tai, kokią prasmę jai tokiomis pat aplinkybėmis būtų suteikę analogiški šalims protingi asmenys, t. y. taikoma sisteminė-lingvistinė sutarties teksto analizė. Opciono sutartimi šalys susitarė, jog pardavėja šioje sutartyje aptartomis sąlygomis ir tvarka suteikia pirkėjai opcioną, t. y. neginčijamą teisę sutarties galiojimo laikotarpiu šalių sutartomis sąlygomis įsigyti iš pardavėjos nekilnojamąjį turtą ir turtines teises (sutarties 2.1 punktas); detalizavo perleidžiamus nekilnojamojo turto objektus ir turtines teises bei nurodė, jog jie įkeisti kreditoriui, trečiajam asmeniui, už tinkamą pardavėjos prievolių įvykdymą (sutarties 1.1 punktas); susitarė dėl opciono įgyvendinimo laikotarpio (sutarties 3.1 punktas) bei nekilnojamojo turto ir turtinių teisių kainos, jos sumokėjimo tvarkos ir sąlygų (sutarties 4.2 punktas). Kasacinis teismas konstatavo, jog toks sandoris tik iš dalies atitinka esminius opciono sutartį kvalifikuojančius požymius. Šalių pasiektas susitarimas buvo kvalifikuojamas kaip preliminarioji sutartis, kadangi: 1) šalys susitarė ateityje sudaryti nekilnojamojo turto ir turtinių teisių pirkimo–pardavimo sutartį, pagal kurią pirkėja, pasinaudodama opcionu, įsigytų iš pardavėjos nekilnojamąjį turtą ir turtines teises; 2) opciono sutartyje nurodyti konkretūs nekilnojamojo turto objektai ir turtinės teisės, taip pat nustatyta jų kaina, mokėjimo tvarka bei sąlygos; 3) sutarties šalys nustatė terminą, iki kada galima pareikšti reikalavimą sudaryti pirkimo–pardavimo sutartį; 4) sutartis sudaryta rašytine forma. Šios opciono sutarties turinys *mutatis mutandis* sutampa su Opciono byloje išskirtais sutarties požymiais, kurie leido teismui kvalifikuoti susitarimą kaip pagrindinę opciono sutartį<sup>33</sup>. Pagrindinis skirtumas, galėjęs nulemti kitokį susitarimo teisinio kvalifikavimo variantą, yra tas, jog tam, kad būtų sudaryta nekilnojamojo turto ar turtinių teisių pirkimo–pardavimo sutartis, reikėjo atlikti papildomus organizacinius veiksmus – gauti banko sutikimą dėl įkeisto nekilnojamojo turto ir turtinių teisių perleidimo. Reikalingo leidimo neturėjimas yra viena iš priežasčių, kodėl šalys gali nuspręsti pagrindinės sutarties nesudaryti iš anksto, o numatyti, kad ją sudarys ateityje, tačiau savaime ši aplinkybė neturėtų lemti susitarimo kvalifikavimo preliminarįja

<sup>33</sup> Byloje nagrinėto susitarimo dėl akcijų opciono esminiai požymiai: a) ieškovui sukuriamą teisę nusipirkti akcijas, bet ne išipareigojimas jas nupirkti; b) susitarime apibrėžtas sutarties objektas – akcijos ir jų skaičius; c) ieškovo teisė nusipirkti akcijas ateityje apibrėžta konkrečiu terminu; d) susitarime yra užfiksuota kaina, už kurią turi būti įsigyjamose akcijos; e) akcijų kaina nepriklauso nuo pirkimo–pardavimo metu būsiančios įmonės vertės; f) pirkėjui nepasinaudojus teise nusipirkti akcijas susitarime nustatytu terminu, susitarimo galiojimas pasibaigia. Tokių esminių požymių konstatavimas leido prieiti prie išvados, kad sandoriu šalys sudarė ne preliminarįją sutartį, o esminius opciono sutarties požymius turintį susitarimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje).

sutartimi. Kasaciniame skunde galima rasti argumentą, jog opciono sutarties 5.2.3 punkte šalys aiškiai ir nedviprasmiškai nustatė galimybę šią sutartį vykdyti natūra<sup>34</sup>. Tačiau LAT šį argumentą atmetė pasiremdamas imperatyvia CK 6.165 str. 5 d.<sup>35</sup>, teigdamas, jog šios nuostatos taikymas šalių susitarimu negali būti apribotas.

Atskleidus akcijų opcioną preliminariosios ir pagrindinės sutarties kontekste, aptariamas naujausioje Lietuvos teismų praktikoje atskleidžiamas akcijų opciono, kaip pagrindinės sutarties, kvalifikavimo variantas. Pažymėtina, jog dalis šio sandorio požymių jau buvo atspindėti nurodant esminius preliminariją bei opciono sutartį skiriančius elementus, todėl detali Opciono bylos analizė nebus atliekama.

### **2.1.2. Opciono sandorio, kaip *sui generis* sutarties, kvalifikavimas**

Į CK 1.101 str. 1 d. pateikiamą vertybinių popierių sąvokos apibrėžtį patenka ir dokumentas, patvirtinantis teisę arba pareigą atlygintinai ar neatlygintinai įsigyti ar perleisti kitus vertybinius popierius (pasirašymo teises, būsimuosius sandorius, opciones ir kt.). Pagal CK pateikiamą apibrėžimą opcionas, kaip civilinių teisių objektas, yra išvestinis vertybinis popierius, kuris gali būti tiek atlygintinis, tiek ir neatlygintinis. Akcijų opcionas yra opciono turėtojo teisė įsigyti ar parduoti akcijas ateityje už sutarties sudarymo metu nustatytą kainą. Remiantis šia pozicija, teismas opciono sutarties objektu laiko ne konkretų turtą (akcijas), o opcioną – turtinę teisę įsigyti šį turtą ateityje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje).

Tokia opciono sutarties konstrukcija yra panaši į CK 6.425 str. įtvirtintą teisių pirkimo–pardavimo sutartį. Ši pozicija buvo išreikšta ir Opciono byloje (kasaciniame skunde), tačiau teismas argumentų šiuo klausimu nepateikė ir plačiau nepasisakė. Atsižvelgiant į CK 1.101 str. 4 d. įtvirtintą reglamentavimą, kad išvestinę finansinę priemonę – teisę įsigyti ar perleisti kitus vertybinius popierius – galima įsigyti ir neatlygintinai, nėra pagrindo atlygintinumą pripažinti būtinąja opciono sandorio sąlyga. Taigi sutarties laisvės principas leidžia sutarties šalims susitarti ir dėl neatlygintinės opciono sutarties, t. y. opciono įgijėjo pasirinkimo teisė sudaryti sutartį ateityje nebūtinai siejama su piniginio ekvivalento (premijos) sumokėjimu opciono perleidėjui. Sandorio neatlygintinumas be abejo užkirstų kelią susitarimo dėl opciono, kaip teisės pirkimo–pardavimo sutarties, kvalifikavimui. CK sutarčių teisės normų kontekste susitarimas dėl opciono yra sutartis, kurios turinys (elementai) neatitinka visiškai nė vienos iš CK

---

<sup>34</sup> Pažymėtina, jog tokios ir panašios nuostatos vyrauja daugumoje Lietuvoje sudaromų opciono sutarčių.

<sup>35</sup> Jeigu šalys per preliminariojoje sutartyje nustatytą terminą pagrindinės sutarties nesudaro, tai prievolė sudaryti šią sutartį pasibaigia.

reglamentuojamų sutarčių rūšių, todėl galima teigti, jog naujausioje Lietuvos teismų praktikoje susitarimas dėl akcijų opciono suteikimo kvalifikuojamas kaip *sui generis* sutartis, nors daug teisinio aiškumo tai neprideda (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje).

LAT vertinimu, *sui generis* opciono sutarties įgyvendinimui reikės sudaryti atskirą akcijų perleidimo sutartį, todėl taip aiškinamas opciono sandoris lemia padidėjusių sandorio vykdymo kaštų (opciono sandoriui, skirtingai nei tam tikro skaičiaus ir kainos akcijų pirkimo–pardavimo sutarčiai, nėra nustatytas notarinės formos reikalavimas, tačiau vėlesnis opciono susitarimą įgyvendinantis sandoris turi būti sudaromas laikantis CK 1.74 str. 1 d. 3 p. reikalavimų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje)) bei galimo vengimo vykdyti sutartinę prievolę įsigyti ar perleisti akcijas natūra problemas. Dėl šių priežasčių toliau analizuojami galimi alternatyvūs opciono sandorio kvalifikavimo variantai, galintys sumažinti sandorio vykdymo kaštus bei sandorio neįgyvendinimo riziką.

### **2.1.3. Opciono sandorio, kaip sąlyginės akcijų pirkimo–pardavimo sutarties, kvalifikavimas**

Lietuvos teisės doktrinoje randama pozicija, jog opciono sutarties objektas yra ne teisė įsigyti ar perleisti akcijas ateityje, o pačios akcijos, todėl susitarimas dėl akcijų opciono turėtų būti kvalifikuojamas kaip sąlyginė akcijų pirkimo–pardavimo sutartis (Rimas, 2010, p. 205, 206)<sup>36</sup>. Nors sandoriai gali būti sudaryti tiek su naikinamąja, tiek atidedamąja sąlyga, susitarimo dėl akcijų opciono kvalifikavimo kontekste, aktuali tik atidedamoji, kuria šalys sandoriu nustatomų teisių ir pareigų atsiradimą padaro priklausomą nuo tokios aplinkybės, kurios buvimas ar nebuvimas nežinomas (CK 1.66 str. 1, 2 d.). Sąlyginių sandorių teisinis reguliavimas leidžia išskirti sąlygai keliamus reikalavimus. Ja gali būti pripažinta tik tokia aplinkybė, kuri: 1) atsiranda ateityje (CK 1.68 str. 1 d.); 2) šalims nėra žinoma ir neturi būti žinoma, ar tokia aplinkybė įvyks ar ne (CK 1.66 str. 2, 3 d.; 1.68 str. 2–4 d.); 3) yra teisėta, neprieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei (CK 1.66 str. 4 d.); 4) jos buvimas ar nebuvimas yra įmanomas (CK 1.66 str. 1 d.); 5) nepriklauso išimtinai nuo skolininko valios (CK 1.68 str. 4 d.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11

---

<sup>36</sup> Pažymėtina, jog tokia išvada buvo pasiekta analizuojant akcijų opcioną, kaip vadovo motyvavimo priemonę, t. y. bendrovės vadovui suteikiamą teisę reikalauti perleisti ar nupirkti bendrovės akcijas. Ši aplinkybė neturėtų keisti magistro darbe analizuojamų akcijų opcionų teisinio kvalifikavimo. Tačiau atidedamoji sąlyga, šioje J. Rimo disertacijoje, suprantama ne kaip opciono turėtojo reikalavimas perleisti ar pirkti akcijas, bet kaip kitos aplinkybės, kurioms įvykus, vadovas įgyja tokią reikalavimo teisę, pavyzdžiui, vadovas privalo tam tikrą laiką dirbti kaip opciono emitento ar tos pačios grupės įmonės darbuotojas arba per nustatytą laikotarpį privalo pasiekti tam tikrą įvykdymo planą (Rimas, 2010, p. 206).

d. nutartis civilinėje byloje). Siekiant nustatyti ar opciono turėtojo išreikštą valią pateikiant reikalavimą perleisti (pirkimo opciono atveju) ar nupirkti (pardavimo opciono atveju) bendrovės akcijas galima laikyti atidedamąją sąlygą, suspenduojančią teisių ir pareigų pagal akcijų pirkimo–pardavimo sutartį atsiradimą, toliau analizuojama šios aplinkybės atitiktis minėtiems sąlygai keliamiems reikalavimams:

- 1) Aplinkybė atsiranda ateityje. Opciono sutarties šalies pasirinkimas pirkti ar parduoti akcijas yra nukreiptas į ateitį, sandorio sudarymo metu ši aplinkybė neegzistuoja, todėl pirmasis kriterijus tenkinamas.
- 2) Šalims nėra žinoma ir neturi būti žinoma, ar tokia aplinkybė įvyks ar ne. Pati opciono sutarties esmė lemia tai, jog opciono davėjas nežino ir negali žinoti ar bus pateiktas reikalavimas nupirkti ar perleisti akcijas. Priešingu atveju, jei abi šalys sandorio sudarymo metu tiksliai žinotų apie šią aplinkybę, tokia opciono sutartis būtų besąlyginė ir labiau atitiktų ne pagrindinės, bet preliminariosios akcijų pirkimo–pardavimo sutarties požymius. Nors opciono sutartyse įprastai nustatomas jo galiojimo laikotarpis, tačiau tai nedaro sandorio terminuotu<sup>37</sup>.
- 3) Aplinkybė yra teisėta, neprieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei. Šie kriterijai keliami ne pačiam sandoriui, bet aplinkybei – opciono turėtojo reikalavimui perleisti ar nupirkti akcijas – todėl galima teigti, jog tinkamai išreiškus abiejų šalių valią ir kreditoriui suteikus pasirinkimo teisę, ši yra teisėta, neprieštaraujanti viešajai tvarkai bei gerai moralei.
- 4) Aplinkybės buvimas ar nebuvimas yra įmanomas. Opciono turėtojo pasirinkimas reikalauti perleisti ar nupirkti akcijas yra priklausomas iš esmės tik nuo pastarojo valios, todėl ši aplinkybė yra objektyviai įmanoma.
- 5) Aplinkybė nepriklauso išimtinai nuo skolininko valios. Akcijų pirkimo–pardavimo sutartis yra dvišalė (abi šalys turi tarpusavio teises ir pareigas), todėl opciono turėtojas vienu metu yra tiek kreditorius (turi teisę reikalauti perleisti nuosavybės teisę į akcijas (pirkimo opciono atveju) bei teisę reikalauti sumokėti kainą (pardavimo opciono atveju)), tiek skolininkas (turi pareigą sumokėti kainą (pirkimo opciono atveju) bei pareigą perleisti akcijų nuosavybės teisę (pardavimo opciono atveju)). Atidedamoji sąlyga priklauso tik nuo kreditoriaus valios, nedaro prievolės negaliojančios, tačiau kai atidedamoji sąlyga yra grynai valinė (priklauso tik nuo skolininko valios), sandoris laikomas niekiniu ir prievolė negalioja (CK 1.68 str. 4 d.). Opciono turėtojo reikalavimas perleisti ar nupirkti akcijas visada bus laikomas

---

<sup>37</sup> Prievolė laikoma sąlygine, jeigu jos atsiradimas siejamas su tam tikru įvykiu per apibrėžtą laikotarpį (Mikelėnas, 2001, p. 85).

aplinkybe, kuri priklauso nuo skolininko valios. Jeigu atidedamoji sąlyga yra ne išimtinai, o santykinai valinė (jos įvykdymas priklauso nuo skolininko valios, bet pasireiškia tam tikrų skolininko veiksmų atlikimu ar neatlikimu) prievolė galioja. Santykinai nuo skolininko valios priklausančios atidedamosios sąlygos galiojimas pateisinamas tuo, jog jos įvykdymas gali priklausyti ir nuo šalutinių aplinkybių<sup>38</sup> (Mikelėnas, 2003, p. 54). Įprastai opciono sutartyse randama nuostata, jog opciono turėtojas, siekdamas pasinaudoti turimu opcionu, turi pateikti tam tikros formos pranešimą apie opciono įgyvendinimą. Būtų galima teigti, jog pranešimo užpildymas ir pateikimas yra tam tikras opciono turėtojo veiksmas, kuris lemtų, jog aplinkybė, su kuria siejamas teisių ir pareigų atsiradimas pagal sutartį, yra tik santykinai priklausoma nuo skolininko valios. Tačiau toks argumentas kritikuotinas, kadangi pranešimo pateikimas iš esmės yra tik opciono turėtojo valios išraiškos įforminimas. Taigi opciono turėtojo reikalavimo perleisti ar nupirkti akcijas atitiktis šiam atidedamosios sąlygos kriterijui yra kvestionuotina, todėl kyla reali taip kvalifikuojamo opciono sandorio negaliojimo rizika (CK 1.68 str. 4 d.).

#### **2.1.4. Opciono sandorio, kaip sutarties dėl neatšaukiamos ofertos sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį suteikimo, kvalifikavimas**

Lietuvos teisės doktrinoje sutinkama ir kita opciono sandorio kvalifikavimo pozicija – tai sutartis, pagal kurį šalys susitaria, kad oferentas yra saistomas savo pasiūlymo tam tikrą konkretų laikotarpį, o akceptantas per šį laikotarpį gali jį priimti<sup>39</sup> (Didžiulis, 2023, p. 285). Kitaip tariant, opciono sutartimi šalys susitaria, jog opciono davėjas yra saistomas savo pateikiamos ofertos sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, o opciono gavėjas įgyja teisę per tam tikrą sutartyje numatytą terminą akceptuoti oferento pasiūlymą.

Pagal bendrą taisyklę, sutartis sudaroma pateikiant pasiūlymą (oferta) ir jį priimant (akceptas) (CK 6.162 str. 1 d.). Taigi oferta yra siūlymas (žodinis ar rašytinis) sudaryti sutartį ir teisiniu požiūriu laikoma vienašaliu sandoriu. Kad asmens veiksmai konkrečiu atveju būtų pripažįstami oferta, būtina tenkinti du ofertos turiniui keliamus reikalavimus: ofertos apibrėžtumą ir oferento ketinimą rimtumą (CK 6.167 str. 1 d.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje). Ofertos apibrėžtumas reiškia, kad ofertoje išdėstytos bent esminės siūlomos sutarties

---

<sup>38</sup> Pavyzdžiui, atidedamoji sąlyga yra pastatyti namą. Nors aplinkybės įvykdymas priklauso nuo skolininko valios, tačiau jis šiuo atveju nėra visiškai laisvas, nes šios sąlygos įvykdymui gali daryti įtaką daugybė nuo jo valios nepriklausančių veiksnių (leidimas statyti, skolininko sveikatos būklė, finansinis pajėgumas ir pan.).

<sup>39</sup> Angl. *an option is a contract whereby the parties agree that the offeror is bound by his offer for a specified period of time and that the offeree may accept within that time.*

sąlygos. Kitaip tariant, akceptantui gavus ofertą turi būti aišku, kas konkrečiai siūloma ir nereikėtų jokios papildomos informacijos. Opciono davėjo pateikiamas siūlymas parduoti jam priklausančias bendrovės akcijas (opciono turėtoji suteikiant pirkimo opcioną) ar siūlymas pirkti kitam bendrovės dalyviui priklausančias akcijas (opciono turėtoji suteikiant pardavimo opcioną) yra pakankamai apibrėžtas, kadangi išdėstomos esminės akcijų pirkimo–pardavimo sutarties sąlygos, apibūdinant sutarties dalyką, įtvirtinant akcijų kainą (ar jos nustatymo mechanizmą), taip pat aptariant kitus klausimus, pavyzdžiui, opciono galiojimo terminą. Antrasis ofertos požymis – oferento ketinimų rimtumas, reiškia, jog oferentas siūlo stoti ne į bet kokius, bet į sutartinius teisinius santykius ir suvokia arba turi suvokti, jog, priėmus pasiūlymą, tokie santykiai atsirastų. Siūlymas, kuriame nurodyta, kad jis neįpareigoja arba kad tik siūloma pradėti derybas dėl sutarties sudarymo, nėra oferta. Opciono davėjo pateikiamas pasiūlymas atitinka šį ofertos požymį, kadangi opciono sutartimi siekiama užtikrinti operatyvų bei efektyvų sutartinį akcininko pasitraukimą ar pašalinimą iš bendrovės, tuo tarpu siūlymas tik pradėti derybas dėl akcijų perleidimo sutarties sudarymo negalėtų užtikrinti tinkamo akcijų savininko pokyčio bendrovėje. Be kita ko, opciono sutartyse įprasta susitarti dėl to, jog opcionas laikomas galutiniu ir privalomu įsipareigojimu bei neatšaukiamu pasiūlymu pirkti ar parduoti akcijas. Tam tikrais CK 1.74 str. 1 d. 1 p. numatytais atvejais, akcijų pirkimo–pardavimo sutarčiai, kaip dvišaliam sandoriui, keliamas privalomos notarinės formos reikalavimas, šio reikalavimo nesilaikymas lemia sutarties negaliojimą, todėl tokia sutartis laikoma sudaryta ne nuo šalių susitarimo, o nuo sutarties notarinio patvirtinimo momento (CK 6.159 str., 6.181 str. 4 d.).

Ofertos panaikinimas ir atšaukimas prieštarautų akcininko, siekiančio pasitraukti iš bendrovės ar pašalinti kitą akcininką, interesams. Ofertą, net ir neatšaukiamą, oferentas gali panaikinti, jeigu pranešimą apie jos panaikinimą adresatas gauna anksčiau negu ofertą arba kartu su ja (CK 6.168 str. 2 d.). Kaip matyti, ofertą galima panaikinti tik iki šio įsigaliojimo. Akceptantui gavus ofertą, paskui gautas pranešimas apie jos panaikinimą negalioja, nes negalima panaikinti įsigaliojusios ofertos. Taigi ofertą galima panaikinti tik kol ją gaus akceptantas (Mikelėnas, 2003, p. 214). Opciono sutarties atveju, opciono davėjas (oferentas) netenka teisės panaikinti ofertą, kadangi opciono turėtojas ją gauna tokios sutarties sudarymo metu. Pagal bendrą taisyklę, kol sutartis nesudaryta, ofertą galima atšaukti, jeigu pranešimą apie jos atšaukimą akceptantas gauna prieš išsiųsdamas akceptą (CK 6.169 str. 1 d.). Taigi ofertos atšaukimas yra jos galios panaikinimas po to, kai ją gavo akceptantas. Atšaukiama oferta negalėtų deramai užtikrinti akcininkų interesų, todėl sutarties šalys susitaria, jog oferento teikiama oferta sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį yra neatšaukiama. Kita vertus, net ir tiesiogiai nesusitarus dėl ofertos

neatšaukiamumo, pastaroji šią savybę prarastų, kadangi akcininkai susitaria dėl opciono galiojimo termino (oferroje nurodomas tam tikras terminas jai akceptuoti) (CK 6.169 str. 2 d. 1 p.). Priešingu atveju, nenustačius ofertos galiojimo termino, gali būti keliamas ofertos teisėtumo klausimas, nes neterminuotas jos galiojimas prieštarautų civilinės apyvartos interesams ir sutarties laisvės principui (Mikelėnas, 2003, p. 216).

Opciono sandorio, kaip susitarimo dėl neatšaukiamos ir užlaikytos opciono davėjo ofertos sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, teisinis kvalifikavimas vis dažniau pastebimas akcininkų sutartyse ar atskiruose opciono sandoriuose, pavyzdžiui, Lietuvos startuolių asociacijos „Vienaragiai LT“ parengtoje pavyzdinėje opciono sutartyje<sup>40</sup> pirkimo opcionas laikomas neatšaukiama akcininko (opciono davėjo) oferta parduoti savo akcijas (sutarties 19.1. p.). Magistro darbo autoriaus nuomone, toks susitarimo dėl opciono kvalifikavimo variantas geriausiai atspindi opciono sandoriu siekiamus tikslus bei užtikrina efektyviausią akcijų savininko pokytį bendrovėje<sup>41</sup>.

## **2.2. Prijungimo (angl. *drag along right*) ir prisijungimo (angl. *tag along right*) teisės**

Akcininkas, siekdamas, kad jo turimas akcijų paketas būtų vertingas ir likvidus, nori užtikrinti, kad pirkėjui galės parduoti visą bendrovės akcijų paketą. Šiuo tikslu bendrovės akcininkai linkę susitarti dėl prijungimo teisės, suteikiančios akcininkui, gavusiam trečiojo asmens pasiūlymą pirkti bendrovės akcijas, teisę reikalauti, jog likęs bendrovės dalyvis parduotų akcijas pasiūlymą pateikusiam pirkėjui tokiomis pat sąlygomis. Privataus kapitalo sandorio kontekste prijungimo teisė svarbi tuomet, kai investuotojas pasirengęs priimti gautą pasiūlymą parduoti akcijas, tačiau kiti akcininkai (pavyzdžiui, bendrovės steigėjai, labiau susiję su bendrovės verslu) pageidauja laukti, tikėdamiesi patrauklesnio pasiūlymo. Taigi prijungimo teisė yra priemonė priversti patenkintus esama padėtimi akcininkus bendradarbiauti įgyvendinant investuotojo pasitraukimo strategiją. Prijungimo teisė neleidžia mažumos akcininkui piktnaudžiauti situacija, reikalaujant naudos mainais už netrukdytą sudaryti vertę kuriantį akcijų perleidimo sandorį. Tokią teisę paprastai turi daugumos investuotojas (kontroliuojantysis akcininkas), kadangi tokios teisės įgijimas suponuoja didelę akcininko derybinę galią. Tačiau galimi atvejai, kai prijungimo teisę turi ir mažumos akcininkas. Prijungimo teisė, kai ją turi mažumos akcininkas, sušvelnina problemas, susijusias su jo akcijų paketo nelikvidumu, kadangi bendrovės dalyvis gali

---

<sup>40</sup> Unicorns Lithuania. *Opciono sutartis (EN)* [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieiga per internetą rasite [čia](#). Tiesiogiai atsisiųsti pavyzdinę opciono sutartį galima paspaudus [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.].

<sup>41</sup> Detaliau aptariama magistro darbo 3.2. dalyje.

tikėtis lengviau rasti akcijų pirkėją, galėdamas jam pasiūlyti didesnę nei jo turimas akcijų paketą. Akcijų įgijėjo požiūriu, prijungimo teisė taip pat yra akcijų vertę didinantis veiksnys, kadangi užtikrina galimybę įgyti didesnę akcijų paketą (Rimas, 2010, p. 284).

Akcininkas gali neturėti galimybės parduoti akcijas kaip atskirą paketą (pavyzdžiui, kai jis yra mažumos akcininkas ir akcijos yra nelikvidžios) arba jis negali pasinaudoti pirmumo teise įsigyti kito akcininko parduodamų akcijų, nes neturi resursų, o susiklostę situacija, kada kitas akcininkas parduoda savo akcijas investuotojui, kuris liekančiam bendrovėje akcininkui nėra priimtinas, arba šis akcininkas taip pat siekia kuo palankesnę kainą perleisti akcijas. Šiuo tikslu akcininkai susitaria dėl prisijungimo teisės (atvirkštinės prieš tai aptartai prijungimo teisei), suteikiančios teisę reikalauti, jog akcininkas, nusprendęs parduoti savo akcijas išorės investuotojui (trečiajam asmeniui), užtikrintų, kad prisijungimo teisę turinčio bendrovės dalyvio akcijos būtų įtrauktos į parduodamų akcijų paketą tokiomis pat sąlygomis. Įgyvendinant prisijungimo teisę sprendžiama jau minėta mažumos akcijų paketo nelikvidumo problema. Prisijungimo teisė yra mažumos akcininko interesų apsaugos priemonė, kuri taikoma tais atvejais, kai trečiasis asmuo nori įsigyti ne visas, o dalį bendrovės akcijų. Jei daugumos akcininkas vienas parduotų akcijas trečiajam asmeniui, mažumos akcininkas liktų bendrovės akcininkų sudėtyje su naujuoju daugumos akcininku, kurio mažumos akcininkas negalėjo pasirinkti. Taigi skirtingai nuo prijungimo teisės, kurios tinkamas įgyvendinimas padeda daugumos investuotojui įgyvendinti savo pasitraukimo strategiją, prisijungimo teisė yra sutartinis pageidaujančio pasitraukti daugumos investuotojo akcijų suvaržymas, kurio įgyvendinimas gali pasitraukimą sužlugdyti. Žinoma, jei pats investuotojas yra mažumos akcininkas, jo naudai nustatyta prisijungimo teisė padeda įgyvendinti jo pasitraukimo strategiją (Rimas, 2010, p. 289-291).

Akcininkų susitarimai dėl prijungimo bei prisijungimo teisių gali būti įgyvendinami sudarant atskirą akcijų pirkimo–pardavimo sutartį ateityje, todėl visų pirma kyla klausimas, ar toks susitarimas neturėtų būti kvalifikuojamas kaip preliminarinio sutarties.

### **2.2.1. Susitarimo dėl prijungimo ir prisijungimo teisių, kaip preliminarinės sutarties, kvalifikavimas**

Siekiant įvertinti ar akcininkų susitarimas dėl prijungimo ir prisijungimo teisių gali būti kvalifikuojamas kaip preliminarinio sutarties, analizuotini būtini tokios ikisutartinių santykių stadijoje sudaromos sutarties elementai: 1) suderinta šalių valia pasiektas įsipareigojimas ateityje sudaryti pagrindinę sutartį. Vienas iš skirtumų, skiriantis prijungimo ir prisijungimo teises bei akcijų opciones yra tas, jog įgyvendinant pastaruosius, teisiniai santykiai susiklosto tik tarp opciono davėjo ir turėtojo, t. y. akcijų pirkimo–pardavimo

sutarties šalimis yra bendrovės akcininkai. Ir priešingai, siekiant tinkamo prijungimo ir prisijungimo teisių įgyvendinimo pasitraukiant iš bendrovės, viena iš akcijų pirkimo–pardavimo sutarties šalių yra trečiasis asmuo, siekiantis įsigyti bendrovės akcijų. Preliminariajai sutarčiai būdinga tai, jog būtent šio susitarimo šalys tarpusavyje išipareigoja ateityje sudaryti pagrindinę sutartį, todėl susitarimas dėl prijungimo ir prisijungimo teisių neatitinka pirmojo būtino elemento; 2) pagrindinės sutarties esminių sąlygų aptarimas. Preliminariosios sutarties sudarymo metu nežinoma viena iš būsimos pagrindinės sutarties šalių, todėl net ir akcininkams aptarus esmines sąlygas, tai neturėtų reikšmės potencialiam akcijų įgijėjui; 3) susitarimo išreiškimas rašytine forma. Nors trečiasis kriterijus tenkinamas, tačiau tai nekeičia fakto, jog akcininkų susitarimas dėl prijungimo ir prisijungimo teisių negalėtų būti kvalifikuojamas kaip preliminarioji sutartis. Kadangi bendrovės dalyvio akcijos turi būti perleidžiamos ne kitam akcininkui, o trečiajam asmeniui, toliau analizuojamas susitarimo dėl prijungimo bei prisijungimo teisių, kaip pagrindinės opciono sutarties trečiojo asmens naudai, kvalifikavimo variantas.

#### **2.2.2. Susitarimo dėl prijungimo ir prisijungimo teisių, kaip sutarties dėl pirkimo opciono suteikimo trečiojo asmens naudai, kvalifikavimas**

Vienas iš sutarties, kaip prievolių atsiradimo pagrindo, ypatumų yra tai, kad ji sukuria teises ir pareigas tik jos šalims, t. y. asmenims, kurie savo laisva valia pasiekė konsensuą ne dėl bet kokių, o teisiškai saistančių santykių (CK 6.154 str. 1 d.). Sutarties laisvės principas (CK 6.156 str.), sąveikaudamas su sutarties privalomumo principu (CK 6.189 str. 1 d.), ir nors CK pažodžiui neįtvirtintu, bet visuotinai pripažįstamu sutarties uždaro principu, sutarties šalims sukuria įstatymo galią turinčias teises pareigas, kurios įprastai susaisto tik konsensuą dėl šių teisinių santykių sukūrimo pasiekusias šalis. Šiuolaikinėje sutarčių teisėje pripažįstama, kad sutartis gali turėti teisinį poveikį ne tik sutarties šalims, bet ir tretiesiems asmenims (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje). Sutarties uždaro principo išimtys – įstatyme nustatyti atvejai, kai sutartis turi įtakos ne tik jos šalių, bet ir trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms. Viena jų – sutartis trečiojo asmens naudai (CK 6.191 str.), kurios esmė yra ta, jog sutarties šalis gali nustatyti, kad iš sutarties atsiradusi prievolė turi būti įvykdyta trečiajam asmeniui, ir taip jam sukurti reikalavimo teisę dėl šios prievolės vykdymo. Tam, kad tokios sutarties pagrindu atsirastų teisinės pasekmės kitiems asmenims be jų valios, jų padėtis turi būti gerinama, t. y. leidžiama be kito asmens valios suteikti jam teisių, sau prisiimant išipareigojimus. Sudarius sutartį trečiojo asmens naudai, sukuriamą vienašalę prievolę – skolininkas tampa išipareigojęs trečiajam asmeniui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019

m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje). Teisės doktrinoje pažymima, kad sutartis gali būti laikoma sutartimi trečiojo asmens naudai tik tuo atveju, jei sutarties šalių valia yra suderinta dviem aspektais: dėl sutarties įvykdymo trečiajam asmeniui ir dėl savarankiškos reikalavimo teisės trečiajam asmeniui suteikimo. Būtent trečiojo asmens reikalavimo teisės savarankiškumas yra išskirtinė sutarties trečiojo asmens naudai instituto savybė. Vien sutartyje nustatytas sutarties įvykdymas trečiajam asmeniui *per se* nesuponuoja trečiojo asmens reikalavimo teisės. Šalių valia, be sutarties įvykdymo, turi aiškiai referuoti į reikalavimo teisės trečiajam asmeniui suteikimą (Borevičienė, 2014, p. 73).

Susitariančių akcininkų valia turi būti suderinta dviem aspektais: dėl sutarties įvykdymo trečiajam asmeniui ir dėl savarankiškos reikalavimo teisės trečiajam asmeniui suteikimo. Kaip matyti iš prijungimo teisės sampratos, ja siekiama užtikrinti kontroliuojančio akcininko pasitraukimą iš bendrovės, kuomet trečiasis akcijų pirkimu suinteresuotas asmuo nori įsigyti daugiau, nei gali pasiūlyti daugumos akcininkas, todėl likęs mažumos akcininkas yra „prijungiamas“ prie sandorio. Pasitraukimo strategija galėtų būti įgyvendinta ir kitais būdais, pavyzdžiui, nuperkant mažojo akcininko akcijas ir vėliau pilną akcijų paketą parduodant trečiajam asmeniui, tačiau tai sukurtų nepagrįstus laiko ir finansiniai kaštus. Taipogi, mažumos akcininkas turi galimybę pasinaudoti įstatymine pirmumo teise ir įsigyti trečiajam asmeniui norimas perleisti akcijas, tačiau negalėjimas įgyvendinti šios teisės dėl finansinių išteklių trūkumo ar paprasčiausio nenoro, priverčia akcininkus susitarti dėl reikalavimo teisės pirkti mažojo akcininko turimus vertybinius popierius (pirkimo opciono) suteikimo potencialiam bendrovės akcijų įgijėjui. Todėl galima teigti, jog nustatoma opciono davėjo pareiga vykdyti sutartį ne kitos šalies, o trečiojo asmens naudai. Dar viena svarbi sąlyga yra ta, jog trečiojo asmens padėtis turi būti gerinama. Ši kriterijus taip pat tenkinamas, kadangi teisės pirkti bendrovės dalyvio akcijas suteikimas atitinka pastarojo valią įsigyti pilną akcijų paketą, be to svarbu pažymėti, jog suteikta reikalavimo teisė nebūtinai bus realizuota, tai iš esmės priklauso nuo trečiojo asmens (opciono turėtojo) valios. Teisės doktrinoje nurodoma, jog trečiasis asmuo, išreišdamas valią priimti sutarties įvykdymą, *inter alia* akceptuoja (išreiškia savo valią vykdyti) su naudos gavimu susijusias pareigas (Borevičienė, 2014, p. 101), todėl pareiga sumokėti akcijų kainą natūraliai išplaukia iš suteikto pirkimo opciono bei atitinka jo turėtojo galutinį tikslą. Tai, jog naudos gavėjas sutarties sudarymo metu nėra žinomas, nekeičia akcininkų susitarimo kvalifikavimo, kadangi trečiasis asmuo, kurio naudai turės būti vykdoma sutartis, gali būti ne tik iš karto nurodytas sutartyje, bet ir prieš pradėdant ją vykdyti (gavus trečiojo asmens pasiūlymą įsigyti bendrovės akcijas) (Mikelėnas, 2003, p. 246). Viena iš sutarties trečiojo asmens naudai savybių yra ta, jog pagal bendrą taisyklę,

prievolę įvykdyti turi teisę reikalauti ne tik trečiasis asmuo, kurio naudai išlygtas prievolės įvykdymas, bet ir sutartį sudaręs asmuo (CK 6.191 str. 1 d.). Nors šis požymis skiriasi nuo įprastinės prijungimo teisės sampratos, kuomet sutarties šalis turi teisę reikalauti, kad mažumos akcininkas parduotų akcijas ne jai, bet trečiajam asmeniui, manytina, jog sutarties šalys neturėtų atsisakyti šios savybės, kadangi tuo atveju, jei trečiasis asmuo nuspręstų nepasinaudoti turima reikalavimo teise, daugumos akcininkas galėtų įsigyti opciono davėjo akcijas ir įgyvendinti pasitraukimo strategiją.

Taigi pirkimo opciono požymių galima įžvelgti tiek analizuojant potencialaus akcijų įgijėjo teisinę padėtį (teisė pasirinkti, įgyti didesnę akcijų paketą ar ne), tiek analizuojant pasitraukiančio akcininko teisinę padėtį (teisė reikalauti, kad kitas akcininkas parduotų akcijas, tiesa, ne reikalaujančiam asmeniui, kaip būtų įprastinio opciono atveju, bet trečiajam asmeniui – potencialiam akcijų įgijėjui) (Rimas, 2010, p. 285). Magistro darbo autoriaus nuomone, akcininkų susitarimas dėl prijungimo teisės galėtų būti kvalifikuojamas kaip pirkimo opciono sutartis trečiojo asmens naudai, kurios šalys yra daugumos akcininkas, norintis parduoti savo akcijas ir pirkimo opciono davėjas, t. y. mažumos akcininkas. Tuo tarpu potencialiam akcijų įgijėjui, kaip trečiajam asmeniui, sukuriamas savarankiška reikalavimo teisė – teisė reikalauti pirkimo opciono davėjo, kad pastarasis perleistų savo turimas bendrovės akcijas. Toks bendrovės dalyvių susitarimo dėl prijungimo teisės kvalifikavimo variantas suteikiant potencialiam akcijų pirkėjui savarankišką reikalavimo teisę (pasirinkimo teisę) užtikrina operatyvų ir efektyvų daugumos akcininko pasitraukimą iš bendrovės kartu pašalinant mažąją akcininką, kadangi nesusitarus dėl prijungimo teisės suteikimo, pastarasis galėtų riboti kontroliuojančio akcininko pasitraukimo intereso įgyvendinimo galimybes, kai trečiasis asmuo suinteresuotas tik pilno bendrovės akcijų paketo įsigijimu.

Akcininkui suteikiamos prisijungimo teisės esmė yra ta, jog tais atvejais, kuomet daugumos akcininkas nori perleisti akcijų nuosavybės teisę trečiajam asmeniui, tačiau šis nesusinteresuotas įgyti pilno akcijų paketo (arba prisijungimo teisę turinčio asmens akcijų), smulkusis akcininkas įgyja teisę „prisijungti“ prie tokio sandorio. Pagrindinė pareiga, kylanti iš sutarties dėl prisijungimo teisės suteikimo, tenka akcijų pardavėjui (daugumos akcininkui), kadangi šis turi įtikinti trečiąją asmenį įsigyti ne tik pastarojo, bet ir mažumos akcininko akcijas. Prijungimo teisės atveju, pagrindinis veiksnys, lemiantis akcijas norinčio parduoti dalyvio pasitraukimą iš bendrovės, yra mažojo akcininko suteikiama teisė parduoti akcijas kartu su didžiuoju akcininku. Kadangi tokiais atvejais trečiasis asmuo yra suinteresuotas pirkti abiejų subjektų akcijas, sutartis dėl prijungimo teisės konstruojama taip, kad būtų galima užtikrinti priverstinį mažojo akcininko akcijų perleidimą akcijų

pirkėjui. Ir priešingai, prisijungimo teisės atveju, abu akcininkai yra suinteresuoti savo turimų akcijų pardavimu, tačiau trečiasis asmuo gali būti nesuinteresuotas visų jų pirkti. Tam, kad mažumos akcininko pasitraukimo interesas būtų patenkintas, potencialus akcijų pirkėjas turėtų įsigyti šio dalyvio akcijas. Atrodo, kad problemų nėra tuo atveju, jei trečiasis asmuo sutinka tai padaryti. Tačiau prisijungimo teisė ir skirta situacijoms, kuomet tokios išankstinės trečiojo asmens valios nėra. Susitarimo dėl prisijungimo teisės kvalifikavimas opciono sutartimi trečiojo asmens naudai neatspindėtų prisijungimo teisės esmės bei negalėtų užtikrinti, jog trečiasis asmuo įgis mažumos akcininko akcijas. Darbo autoriaus nuomone, nepaisant to, jog susitarimas dėl prisijungimo teisės neturėtų būti laikomas preliminarąja sutartimi, tačiau nė vienas susitarimo dėl prisijungimo teisės kvalifikavimo variantas negalėtų užtikrinti trečiojo asmens, neišreiškusio valios įsigyti mažumos akcininko akcijų, pareigos įsigyti akcijas vykdymo natūra, kadangi tokio įsipareigojimo trečiasis asmuo neprisiėmė. Priešingas aiškinimas paneigtų sutarties laisvės principą bei draudimą versti kitą asmenį sudaryti sutartį (CK 6.156 str. 2 d.). Taigi susitarimą dėl prisijungimo teisės galima kvalifikuoti kaip *sui generis* sutartį, be realios galimybės užtikrinti mažojo akcininko akcijų pirkimą.

### **2.3. Sutartinių akcininkų pasitraukimo ir pašalinimo iš bendrovės mechanizmų teisinis kvalifikavimas: Delavero valstijos ir Vokietijos praktika**

JAV, kaip ir Lietuvoje, opciono sutartys atribojamos nuo ikisutartinių santykių metu pasiektų susitarimų, kadangi iki opciono įgyvendinimo momento opciono turėtojas neturi jokių įsipareigojimų jo davėjui (Urban 2004 Holding Company v. Nationwide..., 2022). Pagal Delavero valstijoje veikiančio DCOC praktiką, opciono sandorį sudaro du elementai: įpareigojanti oferta dėl akcijų pirkimo ar pardavimo bei papildomas įsipareigojimas laikyti šią ofertą atvirą. Tokiu būdu opciono turėtojas (akceptantas) įgyja teisę priimti ofertą. Teigiama, jog pirkimo ir pardavimo opcionai savaime negali būti laikomi pagrindine akcijų perleidimo sutartimi, tačiau įgyvendinus opcioną, akcininkų susitarimas tampa galiojančia ir vykdytina dvišale akcijų pirkimo–pardavimo sutartimi. Taigi susitarimai dėl akcijų opciono Delavero valstijoje kvalifikuojami kaip neatšaukiama oferta sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį. Nors teisinis reguliavimas įgalina oferentą atšaukti savo ofertą iki akcepto, opciono sutartys yra šios bendros taisyklės išimtis, kadangi opcionas ir yra susitarimas, kuriuo siekiama, kad oferta liktų atvira. Bendrosios teisės jurisdikcijose, oferento įsipareigojimas palikti ofertą atvirą turi būti atlygintinis, kadangi sutartimis laikomi tik tokie šalių sandoriai, kurie sukuria abipusę naudą sutarties šalims, tai yra vadinama abstrakčia nauda (angl. *consideration*). Tačiau kai opciono sandoris yra tik

papildoma stambaus sandorio dalis, atlygis už opcional retai kada tiksliai nustatomas kaip dalis to, ką opciono turėtojas duoda kitai šaliai. Tokiu atveju nei šalims, nei teismui nebūtina atlikti atskiro opciono vertinimo, kad jis galėtų būti įgyvendinamas (Walsh v. White House Post Productions..., 2020)<sup>42</sup>. Priešingai nei opciono sandorių atveju, Delavero valstijos doktrina bei teismų praktika nepateikia akcininkų susitarimų dėl prijungimo bei prisijungimo teisių kvalifikavimo variantų (galima teigti, jog tai tam tikros *sui generis* sutartys), tačiau bendrai sutariama, jog tokie akcininkų sandoriai galimi pagal DGCL 202 str. (The Enforceability and Effectiveness of..., 2010, p. 1173).

Vokietijos teisės doktrinoje nėra vienos aiškos pozicijos ar susitarimas dėl opciono turi būti kvalifikuojamas tik kaip *sui generis* sutartis, ar, atsižvelgiant į sutarties laisvės principą, alternatyviais būdais, tarp kurių šalys gali rinktis. Vis tik linkstama prie antrojo varianto, išskiriant pagrindinius opciono kvalifikavimo variantus: 1) Neatšaukiama oferta (vok. *festofferte*). Teigiama, jog neatšaukiamos ofertos pateikimas gali būti laikomas pasirinkimo teisės (opciono) suteikimu; 2) *Sui generis* sutartis (vok. *optionsvertrag*). Opciono sutartyje pateikiamas įpareigojantis opciono turėtojo pasiūlymas ir kartu sąlygos, kuriomis naudos gavėjas gali pasinaudoti savo teise. Opciono sutarčiai būdinga tai, kad reikalavimo teisės suteikimas grindžiamas bendra opciono davėjo ir turėtojo valia, kuri įforminama sudarant sutartį. Opciono teisė gali būti įgyvendinta tik vienašališku jos turėtojo pareiškimu. Be pagrindinės opciono davėjo pareigos suteikti pasirinkimo teisę, taip pat sukuriamos papildomos elgesio pareigos. Opciono davėjo pareigos pažeidimas visų pirma pasireiškia tuo, kad jis neleidžia arba trukdo pasinaudoti opciono teise, taip pat jei parduoda bazinį turtą arba jį apsunkina; 3) Sąlyginė akcijų pirkimo–pardavimo sutartis (vok. *Hauptvertrag mit Optionsvorbehalt*). Opcionas taip pat gali būti suteiktas sudarant sąlyginę pagrindinę akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, kurios galiojimas priklauso nuo opciono turėtojo pasirinkimo galimybės. Naudos gavėjas pats sprendžia, ar jis nori įvykdyti sąlygą pasinaudodamas pasirinkimo teise ir taip užtikrinti pagrindinės sutarties galiojimą. Jei susitarimas dėl akcijų opciono kvalifikuojamas kaip *sui generis* sutartis, ji skiriasi nuo sąlyginio sandorio tuo, kad *sui generis* sutartimi siekiama sudaryti antrą – akcijų perleidimo

---

<sup>42</sup> DCOC šioje byloje be kita ko patvirtino ankstesnę Delavero teismų praktiką, jog opciono sandoriams gali būti taikomas sutarties vykdymo natūra reikalavimas. Tačiau šio instituto taikymas vis tik turėtų būti laikomas labiau išimtimi, kadangi šalis, siekianti sutarties vykdymo natūra, turi įrodyti, kad: 1) sutartis yra galiojanti, 2) ji yra pasirengusi, pageidaujanti ir pajėgi sutartį įvykdyti (angl. *ready, willing, and able to perform*) ir 3) teisingumo pusiausvyra yra palankesnė šaliai, siekiančiai įvykdyti sutartį natūra (nustatoma, ar teisėtai sudarytos sutarties vykdymas natūra nepadarėtų dar daugiau žalos, nei jos būtų išvengta). Rekomenduojama susitarti dėl galimybės reikalauti sutartį vykdyti natūra pačioje opciono sutartyje, kadangi DCOC tokias nuostatas laikė kaip įrodymą, kad ketinama suteikti galimybę pasinaudoti šia teisių gynimo priemone, ir ji yra tinkama, kai įtraukiama į susitarimus tarp patyrusių šalių, atstovaujamų patyrusių teisininkų (Level 4 Yoga v. Corepower Yoga, 2022).

sutartį, o pasirinkus sąlyginę konstrukciją sudaroma tik viena sutartis. Lemiamas veiksnys aiškinant sutartį kaip opciono sandorį visų pirma turėtų būti tai, ar šalys susitarė dėl įmokų mokėjimo ar atsakomybės už laikotarpį iki pagrindinės sutarties sudarymo. Žinoma, kiekvienu konkrečiu atveju reikia nustatyti šalių valią, todėl galimi keli opciono sandorio kvalifikavimo variantai (be kita ko ir preliminarinės sutarties)<sup>43</sup> (Sacker et al., 2025). Sandoriai dėl prijungimo ir prisijungimo teisių suteikimo yra paplitę ir daro vis didesnę įtaką Vokietijos teisinėje praktikoje. Tačiau Vokietijos bendrovių teisėje tokios sąlygos nėra konkrečiai aptariamoms ir neanalizuojami jų kvalifikavimo variantai. Iki šiol teismų praktika dėl tokio pobūdžio akcininkų susitarimų yra skurdi, kadangi tokiuose susitarimuose įprastai vyrauja arbitražinės sąlygos (Mock, 2018, p. 293).

## 2.4. Apibendrinimas

Akcininkai, siekdami užtikrinti savo pasitraukimą iš bendrovės, susitaria dėl akcijų pirkimo opciono, suteikiančio jo turėtojui teisę pirkti bendrovės akcijas bei pardavimo opciono, įgyjant sutartinę teisę pasitraukti iš bendrovės parduodant savo akcijas. Šių susitarimų teisinis kvalifikavimas turi ypatingą reikšmę sutarties šalims, kadangi nuo to priklauso pažeistų akcininko teisių gynimo būdų taikymas vienai iš sutarties šalių nevykdant sutartimi prisiimtų įsipareigojimų bei bendrąja prasme lemia vertybinių popierių savininko pasikeitimo efektyvumą. Lietuvoje, kaip ir Vokietijoje, nėra vieno aiškaus sutartinių akcijų perleidimo mechanizmų kvalifikavimo varianto, todėl kiekvieną kartą analizuojant susitarimo turinį reikia nustatyti tikrąją šalių valią. Tarp šalių kilus ginčui dėl sudaryto susitarimo teisinio kvalifikavimo ir galimybės jį priverstinai įgyvendinti, teismas pirmiausia turėtų nustatyti, ar tokį susitarimą nėra pagrindo kvalifikuoti kaip preliminariąją sutartį. Tai teismas turėtų daryti analizuodamas susitarimo nuostatas, šalių ketinimus ir kitas svarbias aplinkybes, dėl kurių yra susitariama, taikydamas įstatyme nustatytas ir teismų praktikoje išplėtotas sutarčių aiškinimo taisykles (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje). Nors LAT praktikoje opciono sutartys atirbojamos nuo preliminarųjų akcijų pirkimo–pardavimo sutarčių, tačiau nepaneigiama akcininkų galimybė išlikti ikisutartinių santykių lygmenyje. Lietuvos kasacinis teismas akcininkų susitarimą dėl opciono kvalifikuoja kaip *sui generis* sutartį, tačiau toks kvalifikavimo variantas lemia sutarties vykdymo natūra praktinę problemą, kuomet opciono sutarties įgyvendinimas priklauso nuo pakartotinės šalių valios išraiškos sudarant

---

<sup>43</sup> Akcininkams sudarius pagrindinę sutartį ir vienai iš jos šalių netinkamai vykdant prisiimtą akcijų perleidimo įsipareigojimą, kita šalis turi teisę pasinaudoti bendraisiais sutartinių teisių gynimo būdais, t. y. reikalauti nuostolių atlyginimo ar sutarties vykdymo natūra (Mock, 2018, p. 304).

atskirą akcijų pirkimo–pardavimo sutartį. Siekiant sumažinti sutarties šalies neveikimo riziką, susitarimą dėl akcijų opciono galima kvalifikuoti akcijų pirkimo–pardavimo sutartimi su atidedamąja sąlyga (opciono turėtojo pasirinkimo teisės įgyvendinimas nusprendžiant pirkti arba parduoti akcijas). Tiesa, toks kvalifikavimo variantas nėra iki galo aiškus, kadangi galima manyti, jog atidedamoji sandorio sąlyga išimtinai priklauso nuo opciono turėtojo valios. Todėl verta pažvelgti į Delavero valstijos teismų praktiką ir „pasiskolinti“ ten vyraujantį opciono sandorio kvalifikavimo variantą, jį aiškinant per opciono davėjo suteikiamą neatšaukiamą ofertą sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį. Akcininkų sutartinis pasitraukimas ir pašalinimas iš bendrovės užtikrinamas ir kitomis sutartinėmis priemonėmis – prijungimo bei prisijungimo teisėmis. Tiek Lietuvos, tiek analizuojamų užsienio valstybių praktika nepateikia šių sutartinių instrumentų kvalifikavimo variantų, tačiau manytina, jog susitarimai dėl šių teisių suteikimo negali būti laikomi preliminariosiomis sutartimis. Siekiant užtikrinti realų akcijų nuosavybės teisių turėtojo pokytį, susitarimas dėl prijungimo teisės suteikimo kvalifikuojamas akcijų pirkimo opciono sutartimi trečiojo asmens naudai. Tuo tarpu bendrovės dalyvių susitarimas dėl prisijungimo teisės nesukuria trečiojo asmens pareigos įsigyti mažojo akcininko akcijų, todėl šis kvalifikuojamas kaip *sui generis* sutartis, kurios akcijų perleidimo „sulaikymo“ funkciją užtikrina sutartimi nustatytos netesybos.

### 3. PRAKTINĖ PASITRAUKANČIO BEI PAŠALINAMO BENDROVĖS AKCININKO TEISIŲ APSAUGOS UŽTIKRINIMO PROBLEMATIKA

#### 3.1. Netesybos: efektyvus, bet nepakankamas instrumentas

Siekiant sumažinti galimus neigiamus padarinius vienam iš akcininkų atsisakius vykdyti sutarties nuostatomis dėl akcijų perleidimo priiimtą pareigą, sutarties šalys yra linkusios savo įsipareigojimų vykdymą užtikrinti netesybų institutu. Šis prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas *inter alia* atlieka svarbią prevencinę funkciją – skatina skolininką tinkamai ir laiku vykdyti savo įsipareigojimus bei lemia, jog kreditoriui nereikia įrodinėti patirtų nuostolių dydžio<sup>44</sup>. Tačiau Lietuvos sutarčių teisėje draudžiamos baudinės netesybos<sup>45</sup>, kadangi sutartimi nustatytos netesybos yra ne tik prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonė, bet ir civilinės atsakomybės forma, todėl toks nuostolių atlyginimas visada turi išlikti kompensuojamojo, o ne baudinio pobūdžio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje). Lietuvos teisės doktrinoje baudinės netesybos tradiciškai aiškinamos kaip kreditoriaus reikalavimas priteisti ne tik netesybas, bet ir visą nuostolių sumą (Budreckienė, 2019, p. 15), taigi kreditorius negali reikalauti iš skolininko kartu ir netesybų, ir realiai įvykdyti prievolę, išskyrus atvejus, kai skolininkas praleidžia prievolės įvykdymo terminą (CK 6.73 str. 1 d.). Galima teigti, jog pats prievolės neįvykdymas yra ir prievolės įvykdymo termino praleidimas, tačiau taip aiškinant įstatymą, CK 6.73 str. 1 d. įtvirtintas baudinių netesybų draudimas netektų prasmės, nes visais atvejais neįvykdžius prievolės, vadinasi ir jos neįvykdžius laiku, būtų galima reikalauti ir sumokėti netesybas, ir įvykdyti prievolę. Dėl to kiekvienu atveju kilus ginčui dėl netesybų paskirties, remiantis sutarčių aiškinimo taisyklėmis būtina nustatyti, ar sutartyje nustatytos netesybos yra skirtos prievolės neįvykdymu padarytiems minimaliems nuostoliams kompensuoti, tokiu atveju kreditorius netenka teisės kartu su netesybomis reikalauti įvykdyti prievolę, ar prievolės įvykdymo termino praleidimu padarytiems minimaliems nuostoliams kompensuoti, tokiu atveju skolininkas yra skatinamas laiku vykdyti prievolę, o kreditorius kartu su netesybomis išsaugo teisę reikalauti įvykdyti prievolę natūra (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi netesybos, skirtos paskatinti skolininką vykdyti akcijų pirkimo ar pardavimo

<sup>44</sup> Sutartimi suldytos netesybos laikomos iš anksto nustatytais būsimais kreditoriaus nuostoliais, kurie pripažintini minimaliais nuostoliais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje).

<sup>45</sup> Lietuvos teisės doktrinoje galima rasti nuomonę, jog netesybos, kaip jos suprantamos kontinentinės teisės šalyse, gali atlikti baudinę funkciją: „tai, jog teismai, nekvestionuodami sutarties šalių suldyto netesybų dydžio, priteisia sumas, gerokai viršijančias realiai patirtus nuostolius, reiškia, kad ši papildoma suma yra piniginė bausmė įsipareigojimų nevykdančiam skolininkui“ (Didžiulis, 2023, p. 176-177).

įsipareigojimą, nesiejant jų su prievolės įvykdymo terminu, negali užtikrinti sutartiniais akcijų perleidimo mechanizmais siekiamo realaus pasitraukimo ar akcininko pašalinimo iš bendrovės.

Svarbu pažymėti, jog LAT taiko labiau išplėstą nei teisės doktrinoje pripažįstamą baudinių netesybų sampratą. Neprotingai didelės netesybos, sudarančios pagrindą teismui jas mažinti iki realaus patirtų nuostolių dydžio (CK 6.73 str. 2 d.), patenka į plačią baudinių netesybų sampratą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje). Pagrindinis kriterijus teismui sprendžiant, ar netesybos nėra akivaizdžiai per didelės, yra netesybų santykis su realiai patirtais nuostoliais, todėl tais atvejais, kai skolininkas pareiškia reikalavimą mažinti netesybas ar kyla netesybų mažinimo teismo iniciatyva klausimas, kreditorius, norėdamas pagrįsti protingą netesybų dydį, turėtų įrodinėti tikėtinus jo nuostolius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje). Realiai patirtų nuostolių įrodinėjimo procesas gali būti sunkus, reikalaujantis papildomų kaštų ir ne visada sėkmingas, todėl nors galima teigti, jog netesybos akcininkų sutartyse<sup>46</sup> yra efektyvus sutartinis teisių gynimo ir prievolės vykdymo užtikrinimas būdas, skatinantis akcininką tinkamai vykdyti priimtus įsipareigojimus, tačiau net ir kalėjai šaliai savanoriškai sumokėjus netesybų sumą, jos gali nepakakti siekiant patenkinti nukentėjusiojo akcininko teisėtą pasitraukimo ar kito akcininko pašalinimo iš bendrovės interesą.

### **3.2. Sutartinės prievolės vykdymas natūra: ar užtikrinamas realus akcijų savininko pokytis?**

Sutarties šalys turi vykdyti priimtus įsipareigojimus tinkamai, vienos sutarties šalies pareigą vykdyti sutartinę prievolę atitinka kitos šalies reikalavimo teisė, kuri yra ginama įstatymu. Pagrindinis gynybos būdas sutarčių teisėje, užtikrinantis pamatinio sutarčių teisės principo *pacta sunt servanda* viršenybę, yra reikalavimas įvykdyti sutartį natūra (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje). Siekiant nustatyti ar sutartiniai akcijų perleidimo mechanizmai gali užtikrinti realų bendrovės akcijų savininko pasikeitimą, aptariama galimybė įpareigoti akcininką vykdyti sutartimi priimtą įsipareigojimą natūra bei šio instituto efektyvumą, *inter alia* atsižvelgiant į magistro darbe analizuojamą susitarimo dėl akcijų opciono, kaip *sui generis* sutarties, teisinio kvalifikavimo būdą.

---

<sup>46</sup> Aprašoma praktinė sutartinių netesybų problema gali būti aktuali ir kitų sutarčių atveju.

Opciono byloje kasacinis teismas, aptardamas susitarimo dėl akcijų opciono, kaip *sui generis* sutarties, kvalifikavimo variantą, išaiškino, jog tuo atveju, jeigu opciono turėtojas pasinaudoja savo teise pirkti arba parduoti akcijas, opciono davėjui kyla pareiga sutartį įvykdyti natūra. Kadangi opciono sutarties objektas yra ne akcijos, o tik teisė įsigyti jas ateityje, opciono turto perleidimui įforminti reikės atlikti papildomus veiksmus, t. y. sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį. Taigi nors galima reikalauti priverstinai įgyvendinti opciono sutartimi prisiimtą akcininko pareigą pirkti ar parduoti bendrovės akcijas, tačiau papildomos sutarties sudarymo būtinybė riboja realų akcijų perleidimą. Kasacinio teismo praktikoje teigiama, jog teismo sprendimas dėl priteisimo<sup>47</sup>, kuriuo bylos šalys įpareigojamos sudaryti sutartį, laikytinas sprendimu, įpareigojančiu skolininką atlikti tam tikrus veiksmus, kuriuos gali atlikti tik tai jis pats, todėl taikomos Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 2002) (toliau – CPK) 771 str. nustatytos priverstinio vykdymo priemonės, šiuo konkrečiu atveju – bauda (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje)<sup>48</sup>. Net jei būtų laikoma, kad šalių teisės ir pareigos kyla iš pagrindinės sutarties, tačiau jos objektas yra teisė įsigyti ar perleisti finansinį turtą ateityje, t. y. tokios sutarties vykdymui natūra yra būtina sudaryti kitą – akcijų perleidimo – sutartį, teismas neturėtų veiksmingų instrumentų, kurie užtikrintų realų pirmosios sutarties įvykdymą natūra ir turėtų apsiriboti baudos skolininkui skyrimu. Be to, tenkinti pareiškimą dėl baudos skyrimo skolininkui tokiu atveju teismas turėtų tik nustatęs, kad sprendimas, įpareigojantis skolininką pirkti ar parduoti akcijas neįvykdytas dėl jo kaltės (CPK 771 str. 6 d.), t. y. nėra objektyvių priežasčių, nepriklausančių nuo skolininko, lemiančių tokį neįvykdymą, pavyzdžiui, perleidžiamoms akcijoms nėra taikomas areštas.

Susitarimo dėl prisijungimo teisės atveju, pagrindinė pareiga įprastai tenka daugumos akcininkui, kadangi šis turi užtikrinti, jog trečiasis asmuo įsigytų ne tik pastarojo, bet ir prisijungimo teisę turinčio bendrovės dalyvio akcijas. Nors šiuo atveju akcininko teisė pasitraukti iš bendrovės įgyvendinama tuomet, kai trečiasis asmuo nuperka jo akcijas, tačiau potencialus akcijų pirkėjas nėra akcininkų sutarties šalis ir neturi vertybinių popierių pirkimo pareigos, todėl sutartinės prievolės vykdymo natūra instituto taikymas trečiojo asmens atžvilgiu nėra įmanomas. Siekdami sušvelninti galimus neigiamus padarinius tais

---

<sup>47</sup> Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad pagal teisės gynimo būdą teismo sprendimai skirstomi į 3 rūšis: i) sprendimus dėl teisinių santykių pripažinimo (patvirtinami ar paneigiami tam tikri teisiniai santykiai); ii) sprendimus dėl teisinių santykių modifikavimo (pakeičiami ar nutraukiami jau susiklostę tam tikri teisiniai santykiai); iii) sprendimus dėl priteisimo (atsakovas įpareigojamas atlikti arba susilaikyti atlikti ieškovo naudai tam tikrus veiksmus) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje).

<sup>48</sup> Teismo sprendimu, už kurio nevykdymą prašoma skirti baudą, atsakovė buvo įpareigota perleisti ieškovei nuosavybės teisę į UAB akcijas už 1 Eur kainą.

atvejais, kai kontroliuojantis akcininkas nesugeba įtikinti trečiojo asmens ir šis neišreiškia savo valios pirkti mažojo akcininko akcijas, bendrovės dalyviai, šalia prisijungimo teisės *per se*, susitaria dėl mažajam akcininkui suteikiamo pardavimo opciono, taip užtikrindami pastarojo galimybę pasitraukti iš bendrovės parduodant akcijas kitam bendrovės dalyviui. Taipogi, įprastai sulygstama, jog neužtikrinus akcininko teisės prisijungti prie sandorio, kontroliuojantis akcininkas negali perleisti savo akcijų trečiajam asmeniui. Todėl prisijungimo teisė atlieka ir tam tikrą „sulaikymo“ funkciją – apriboja daugumos akcininko, nesugebėjusio užtikrinti, kad trečiasis asmuo nupirktų pilną akcijų paketą, galimybę pasitraukti iš bendrovės. Žinoma, sutarties uždarmo principas lemia, jog šis akcininko sutartinis įsipareigojimas nesaisto potencialaus vertybinių popierių įgijėjo, todėl tai jokių būdu nereiškia, kad kontroliuojančio akcininko ir trečiojo asmens sandoris galėtų būti pripažintas negaliojančiu dėl prieštaravimo akcininkų tarpusavio sutarties nuostatoms. Minėtą „sulaikymo“ efektą užtikrina ne akcijų perleidimo sandorio negaliojimo rizika, bet netesybos, skatinančios akcininką laikytis sutartimi prisiimtų įsipareigojimų (Lacave, Gutierrez, 2010, p. 431).

Akcininkų susitarimą dėl prijungimo teisės suteikimo kvalifikavus opciono sutartimi trečiojo asmens naudai, sutartinė akcijų pardavimo pareiga tenka mažumos akcininkui, kurią šis užtikrina trečiajam asmeniui suteikiamu pirkimo opcionu. Jei opciono turėtojas – potencialus akcijų įgijėjas – pasinaudoja savo teise pirkti akcijas, tai opciono davėjui kyla pareiga sutartį įvykdyti natūra. Nepaisant to, priklausomai nuo opciono sandorio kvalifikavimo varianto, tais atvejais, kai trečiasis asmuo pasinaudoja turimu pirkimo opcionu ir išreiškia valią pirkti mažumos akcininko turimus vertybinius popierius, tačiau prijungimo teisės įgyvendinimui dar reikės sudaryti atskirą akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, susiduriama su jau minėta opciono sutarties vykdymo natūra problema.

Siekiant išvengti šios praktinės problemos, opciono sandoriai turėtų būti kvalifikuojami ir aiškinami taip, kad įgyvendinus opciono turėtojo pasirinkimo teisę būtų laikoma, jog yra sudaryta pagrindinė akcijų pirkimo–pardavimo sutartis, nereikalaujant pakartotinės opciono davėjo valios išreiškimo sudarant papildomą akcijų perleidimo sutartį. Kaip minėta, būtent opciono sandorio, kaip sutarties dėl neatšaukiamos ofertos sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį suteikimo, kvalifikavimo būdas atitinka šias sąlygas bei gali efektyviausiai užtikrinti akcininko pasitraukimą ar pašalinimą iš bendrovės.

### **3.3. Akcijų perleidimo sandorio notarizavimas ir nuosavybės teisių į akcijas įgijimo momentas**

Įstatymų nustatytais atvejais sutarties forma yra privalomas sutarties elementas, todėl veiksmų šalių susitarimą gali tekti įforminti raštu (CK 6.159 str.). Pagal bendrą taisyklę, UAB akcijų pirkimo–pardavimo sutartis yra paprastos rašytinės formos, išskyrus atvejus, kai CK nustato privalomą notarinę formą (ABĮ 47 str. 10 d.). Tačiau paprastos rašytinės akcijų pirkimo–pardavimo sutarties formos nesilaikymas nedaro sandorį negaliojantį, kadangi toks padarinys įsakmiai nenurodytas įstatymuose (CK 1.93 str. 1 d.). Tokiu atveju, opciono turėtojui (akcininkui ar trečiajam asmeniui prijungimo teisės atveju) akceptavus pateiktą ofertą būtų laikoma, jog šalys sudarė pagrindinę akcijų pirkimo–pardavimo sutartį. CK numato du atvejus, kuomet UAB akcijų pirkimo–pardavimo sutarčiai keliamas privalomos notarinės formos reikalavimas: 1) kai parduodama 25 proc. ar daugiau UAB akcijų; 2) kai akcijų pardavimo kaina yra didesnė kaip 14 500 Eur (CK 1.74 str. 1 d. 3 p.). Šiais atvejais, sutarties sudarymui ir galiojimui nepakanka vien opciono turėtojo akcepto, tai suponuoja papildomų akcininkų veiksmų poreikį, todėl kyla klausimas ką daryti tuo atveju, jei viena iš sandorio šalių atsisako pasiektą susitarimą įforminti pas notarą.

Vienas iš būdų – UAB akcininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų perdavimas tvarkyti juridiniam asmeniui, turinčiam teisę atidaryti ir tvarkyti finansinių priemonių asmenines sąskaitas. Šiuo atveju daroma išimtis ir UAB akcijų perleidimo sandoriui nekeliamas privalomos notarinės formos reikalavimas, todėl opciono turėtojo išreikšta valia akceptuojant pateiktą ofertą lemia pagrindinės sutarties sudarymą. Tais atvejais, kai vis tik notarinės sandorio formos reikalavimo išvengti nepavykta, sutarties sudarymas ir galiojimas gali būti pasiektas akcininkų susitarimą patvirtinus teismine tvarka. Kai pirkti ar parduoti daiktą įpareigojęs asmuo atsisako įforminti sutartį įstatymų nustatyta forma, kita šalis turi teisę teismo tvarka reikalauti patvirtinti sutarties sudarymą (CK 6.309 str. 3 d.). Tokiu atveju teismo pripažinimas šalis sudarius akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, iš esmės reiškia ir reikalaujamą sutarties formą, kaip būtiną UAB akcijų pirkimo–pardavimo sutarties elementą, todėl sandorio notarine tvarka įforminti nebereikia. Kasacinio teismo praktikoje teigiama, jog tam, kad teismas, vadovaudamasis bendrąja CK 1.93 str. 4 d.<sup>49</sup> ar specialiaja pirkimui–pardavimui taikoma 6.309 str. 3 d. norma, patvirtintų pirkimo–pardavimo sutarties sudarymą, būtina nustatyti, kad buvo susitarta dėl konkretaus daikto pirkimo ir pardavimo, daiktas buvo perduotas pirkėjui valdyti, taip pat nustatyti, ar buvo

---

<sup>49</sup> Jeigu viena iš šalių visiškai ar iš dalies įvykdė sandorį, kuriam būtinas notaro patvirtinimas, o antroji šalis vengia įforminti sandorį notarine tvarka, teismas įvykdžiusios sandorį šalies reikalavimu turi teisę pripažinti sandorį galiojančiu (CK 1.93 str. 4 d.).

sumokėta jo kaina ar jos dalis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje). Teismas pirmiausia turi nustatyti šalių susitarimo, nors ir netinkamai įforminto (nepatvirtinto notaro), faktą. Jeigu šalys nebuvo pasiekusios susitarimo, teismas negali pripažinti sandorio galiojančiu, nes tai iš esmės reikštų, kad teismas patvirtina tam tikrą sandorį ir sukuria šalių teises ir pareigas, dėl kurių šalys apskritai nebuvo susitarusios (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje). Akcininkų susitarimo faktą pagrįstų opciono davėjo suteikiama oferta bei opciono turėtojo pasirinkimo teisės įgyvendinimas akceptuojant neatšaukimą siūlymą sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį. Specialiai pirkimui–pardavimui taikomas CK 6.309 str. gali būti teisiniu pagrindu patvirtinti sutarties sudarymą tik tada, kai yra šio str. 1 ir 2 d. numatytų teisinių faktų visuma, t. y. perduotas daikto valdymas ir sumokėta kaina (ar jos dalis). Atkreiptinas dėmesys, jog lingvistiškai aiškinant CK 6.309 str., šis taikomas daiktų, kaip jie suprantami pagal CK 4.1 str.<sup>50</sup>, pirkimo–pardavimo teisiniams santykiams patvirtinti. Sistemiškai įvertinus CK reguliavimą galima prieiti prie išvados, jog bendrovės akcijos laikytinos atskira civilinių teisių objektų rūšimi, kuri patenka į finansinio turto kategoriją (Vileita, 2009, p. 472), todėl negali būti laikomos daiktais<sup>51</sup>. Tai lemia vienos iš būtinųjų normos taikymo sąlygų – valdymo perdavimo – komplikotumą. Teisė valdyti daiktą turi būti aiškinama per atskiras valdymo teises, atsižvelgiant į jų visumą, pavyzdžiui, teisę turėti daiktą savo žinioje, daryti daiktui ūkinį bei fizinį poveikį. Nepaisant to, ar bendrovės akcijos yra materialiosios ar nematerialiosios, sunku įsivaizduoti kaip bendrovės dalyvis galėtų perduoti savo turimų akcijų valdymą kitam subjektui ir tenkinti vieną iš būtinųjų CK 6.309 str. taikymo sąlygų<sup>52</sup>. Kasacinio teismo išaiškinta, jog tam, kad būtų galima taikyti CK 1.93 str. 4 d. nurodytą išimtį, būtinos tokios sąlygos: 1) sandoris yra dvišalis; 2) viena sandorio šalis visiškai ar iš dalies įvykdė sandorį; 3) kita sandorio šalis vengia įforminti sandorį notarine tvarka (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje). Kaip matyti, CK 1.93 str. 4 d. taikymui nereikalaujama abiejų sandorio šalių atliktų aktyvių veiksmų ir pakanka to, jog viena šalis įvykdo savo įsipareigojimus. Nors bendrosios ir specialiosios normos kolizija sprendžiama

<sup>50</sup> Daiktais laikomi iš gamtos pasisavinti arba gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai (CK 4.1 str.).

<sup>51</sup> Pažymėtina, jog Lietuvoje galima rasti pavienių bylų, kuriose teismas bendrovės akcijas prilygina daiktui ir daiktinį teisinį režimą taiko pilna apimtimi, pavyzdžiui, *[k]onstatavus, kad bendrovės akcijos egzistuoja natūra, jos išliko per jų neteisėto valdymo laikotarpį, tai nėra kliūtis teismui spręsti dėl akcijų išreikalavimo pagal CK 4.96 straipsnį* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje).

<sup>52</sup> Materialiųjų akcijų atžvilgiu galima įžvelgti ir priešingą poziciją. Nors materialiosios bendrovės akcijos negali būti laikomos daiktu, tačiau vis tik turi materialią (fizinę) formą, todėl aiškinimas, jog akcijų valdymo perleidimas įvyksta perdavus šiuos vertybinius popierius, kartu su akcijų savininko pasirašytu indosamentu, įsipareigojusiame juos pirkti subjektui, turi racijos. Nepaisant to, absoliuti dauguma bendrovės akcijų yra nematerialios, todėl magistro darbo autorius neatliks detalesnės šios pozicijos analizės.

pastarajai teikiant prioritetą, magistro darbo autoriaus nuomone, CK 6.309 str. taikymas negali tinkamai apsaugoti akcijų opciono turėtojo (akceptanto) interesų, todėl šių normų kolizija turėtų būti sprendžiama taikant palankumo taisyklę<sup>53</sup> (Lastauskienė et al., 2024, p. 172), pirmenybę suteikiant CK 1.93 str. 4 d. įtvirtintai normai. Taigi pirkimo opciono turėtojai akceptavus pasiūlymą dėl akcijų pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo ir sumokėjus akcijų kainą opciono davėjui (ar į depozitinę sąskaitą), šiam atsisakant įforminti sutartį notarinę tvarka, akcijų pirkėjas gali kreiptis į teismą ir reikalauti pripažinti sandorį galiojančiu CK 1.93 str. 4 d. pagrindu. Jei galimybė kreiptis į teismą CK 1.93 str. 4 d. pagrindu yra aktuali pirkimo opciono sandorio atveju (kartu ir sutarties dėl prijungimo teisės, pastarąją kvalifikuojant akcijų pirkimo opciono sutartimi trečiojo asmens naudai), tai klausimas dėl notarinės akcijų (bent jau nematerialių) pirkimo–pardavimo sutarties patvirtinimo, pardavimo opciono suteikimo atveju, lieka atviras.

Minėtos akcijų pirkimo–pardavimo sutarties teismo patvirtinimo taisyklės įgyja ypatingą reikšmę vienai iš susitarimo šalių vengiant notarizavimo procedūros, kadangi teisiniu keliu gali būti sukuriama akcijų nuosavybės teisės įgijimo pagrindas, tačiau ne pati nuosavybės teisė. Tai ypač aktualu nagrinėjamų sutartinių mechanizmų atveju, kadangi akcininko sutartinė teisė pasitraukti ir sutartinis bendrovės dalyvio pašalinimas pilnai įgyvendinamas tik pasikeitus bendrovės akcijų savininkui, t. y. nuo momento, kuomet akcijų nuosavybės teisė pereina kitam akcininkui (akcijų opciono atveju) ar trečiajam asmeniui (prijungimo bei prisijungimo teisių atveju). Nuosavybės teisės į akcijas atsiradimo momentas antrinėje akcijų rinkoje priklauso nuo to, ar akcijos yra materialios ar nematerialios. Materialios akcijos ar akcijų sertifikatai perleidžiami kitų asmenų nuosavybėn perdavimu, padarius atitinkamą įrašą akcijoje ar akcijų sertifikate, t. y. indosamentą, kurį pasirašo akciją perleidžiantis ir įgyjantis asmuo (ABĮ 46 str. 1 d.). Net ir sudarius akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, bendrovės dalyvis gali vengti pasirašyti indosamentą, todėl akcininkai gali susitarti dėl vienos iš sutarties šalių suteikiamo įgaliojimo<sup>54</sup>, kurio pagrindu atstovas galėtų atlikti visus reikiamus veiksmus vengiančio užbaigti akcijų perleidimą asmens vardu, *inter alia* pasirašyti indosamentą. Indosamentas yra įrašas, patvirtinantis materialios akcijos savininko pasikeitimą, jos perleidimo momentą, tačiau toks įrašas negali būti prilygintas sutarties sudarymui, todėl aptariamas įgaliojimas nepatenka tarp CK 2.134 str. 1 d.<sup>55</sup> numatytų atstovo teisių sudaryti sandorius

<sup>53</sup> Taikoma ta norma, kuri mažiau apsunkina asmens padėtį (Lastauskienė et al., 2024, p. 172).

<sup>54</sup> Atskiras įgaliojimas įprastai nesudaromas, kadangi susitariama, jog juo bus laikoma pradinė akcininkų sutartis.

<sup>55</sup> Atstovas atstovaujamojo vardu negali sudaryti sandorių nei su pačiu savimi, nei su tuo asmeniu, kurio atstovas jis tuo metu yra, taip pat su savo sutuoktiniu bei tėvais, vaikais ir kitais artimaisiais giminaičiais. Tokie sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais atstovaujamojo reikalavimu.

apribojimų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje). Perleidžiant UAB nematerialias akcijas pagal sandorį, nuosavybės teisės į akcijas įgijimo pagrindas yra sandoris, o momentas, nuo kurio įgijėjas įgyja nuosavybės teisę į jas, yra įrašų akcijas perleidžiančio asmens ir jas įgyjančio asmens akcijų sąskaitose įrašymas. Taigi nuosavybės teisei į nematerialias akcijas atsirasti turi būti dvi sąlygos: 1) rašytinės formos sutartis, kurios pagrindu tokios akcijos perleidžiamos kitam asmeniui; 2) nematerialių akcijų perleidimo fakto užfiksavimas akcijas perleidusio ir įgijusio asmenų vertybinių popierių sąskaitose. Tik įvykdžius šias abi sąlygas, nematerialias akcijas įgijęs asmuo turi teisę visa apimtimi įgyvendinti ABĮ nustatytas turtines bei neturtines akcijų suteikiamas teises (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje). Įprastai akcininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitas tvarko jas išleidusi UAB, tačiau ji sutartimi gali perduoti akcininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymą juridiniam asmeniui, kuris, vadovaujantis Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymu, turi teisę atidaryti ir tvarkyti finansinių priemonių asmenines sąskaitas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 23 d. nutarimu Nr. 1041 „Dėl Uždaryjū akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių akcijų savininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždaruosiose akcinėse bendrovėse taisyklių patvirtinimo“ (Uždaryjū akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių..., 2004) patvirtintų akcininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo taisyklių (toliau – Taisyklės) 17 p. numato, jog bendrovės nematerialių akcijų perleidimo atveju akcijų apskaitos tvarkytoją apie bendrovės akcijų savininko pasikeitimą informuoja akcijas perleidę ir jas įsigiję asmenys, pateikdami sutartį, kurios pagrindu perleidžiama nuosavybės teisė į nematerialią akciją, ir jos kopiją. Akcijų apskaitos tvarkytojas, gavęs šiuos dokumentus, privalo nedelsdamas padaryti atitinkamus įrašus akcijų apskaitos dokumentuose. Kadangi nematerialių akcijų perleidimas fiksuojamas įrašais tiek jų perleidėjo, tiek įgijėjo asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose (ABĮ 46 str. 2 d.), abi akcijų perleidimo sutarties šalys turi būti aktyvios ir kreiptis į akcijų apskaitos tvarkytoją, todėl jau minėtas vienos iš sutarties šalių suteikiamas įgaliojimas gali sumažinti vengiančio užbaigti akcijų perleidimo procesą nesikreipimo į akcijų apskaitos tvarkytoją riziką. Jei akcininkų sutarties šalimi yra pati bendrovė, šiai nevykdant su nematerialiųjų akcijų apskaita susijusių pareigų pagal sutartį, nukentėję akcininkai galėtų ginti savo teises reikalaujant sutartines prievoles vykdyti natūra (CK 6.213 str.). Kita vertus, teisės aktuose *expressis verbis* įtvirtinta bendrovės nematerialių akcijų savininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo pareiga, todėl tais atvejais, kai juridinis asmuo neatlieka Taisyklėse nustatytų privalomų akcijų operacijų fiksavimo veiksmų,

asmuo, siekiantis fiksavimo apie akcijų savininkų pasikeitimą, gali skųsti akcijų apskaitos tvarkytojo veiksmus teismui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje).

### 3.4. Apibendrinimas

Siekiant užtikrinti akcininko pasitraukimą ar pašalinimą iš bendrovės, vertybinių popierių įgijėjui svarbu turėti akcijų nuosavybės teisės įgijimo pagrindą, t. y. akcijų perleidimo sandorį. Nors sutarties vykdymo natūra institutas taikomas ir tais atvejais, kai susitarimas dėl akcijų opciono kvalifikuojamas *sui generis* sutartimi, tačiau toks kvalifikavimo variantas lemia praktinę teismo sprendimo, įpareigojančio sutarties šalį pirkti ar parduoti turimas bendrovės akcijas, realaus vykdymo problemą, kadangi opciono turėtojo pasirinkimo teisės pirkti ar parduoti akcijas įgyvendinimui reikės sudaryti atskirą akcijų perleidimo sutartį, todėl teismo skiriama bauda už teismo sprendimo nevykdymą negali užtikrinti realaus akcijų savininko pokyčio. To negali pasiekti ir akcininkų sutartyse dažnai naudojamas tinkamo sutartinių prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas – netesybos. Nors šis instrumentas skatina sutarties šalis laikytis prisiimtus įsipareigojimus ir tam tikrais atvejais turi lemiamą įtaką viso sandorio kontekste (pavyzdžiui, prisijungimo teisės atveju), vis dėlto nėra pakankamas siekiant akcijų nuosavybės teisės perėjimo. Opciono sutarties kvalifikavimo variantas, kai opciono turėtojo valios išraiška atitinka akceptą ir lemia pagrindinės akcijų pirkimo–pardavimo sutarties sudarymą, padeda išvengti praktinės sutarties vykdymo natūra problemos. Tačiau įstatymų nustatytais atvejais, sutarties galiojimui nepakanka vien bendrovės dalyvių pasirašyto susitarimo dėl akcijų pirkimo ar pardavimo, tam būtinas susitarimo įforminimas įstatymų nustatyta tvarka. Vienai iš susitarimo šalių vengiant įforminti akcijų pirkimą–pardavimą notarine tvarka, susiduriama su praktine problema akcininkų susitarimą tvirtinant teisminiu būdu – jei pirkimo opciono turėtojas (be kita ko ir prijungimo teisės turėtojas), įvykdęs savo sutartinius įsipareigojimus gali tikėtis teismo akcijų pirkimo–pardavimo sutarties patvirtinimo be papildomų notarizavimo veiksmų, tai išlieka neaišku, ar pardavimo opciono turėtojas gali realiai pasinaudoti šiuo institutu. Nepaisant to, akcijų pirkimo–pardavimo sutarties sudarymas dar savaime negarantuoja akcijų savininko pasikeitimo, tam būtina atlikti papildomus veiksmus, kuriuos išduodamo įgaliojimo pagalba gali atlikti ir viena iš sutarties šalių – perduoti materialias akcijas su abiejų sutarties šalių pasirašytu indosamentu jų įgijėjui ar informuoti akcijų apskaitos tvarkytoją apie sudarytą nematerialių akcijų perleidimo sandorį, kad pastarasis galėtų padaryti atitinkamus įrašus asmeninėse akcininkų vertybinių popierių sąskaitose. Būtent nuo šių įrašų padarymo pasikeičia nematerialių akcijų

nuosavybės teisės turėtojas, todėl apskaitos tvarkytojui nevykdant savo pareigų, suinteresuotas akcininkas gali užtikrinti savo pasitraukimą ar kito bendrovės dalyvio pašalinimą kreipiantis į teismą. Taigi, akcijų opciono įgyvendinimui reikalaujamos pakartotinės opciono sutarties šalių valios neišreiškimo sudarant akcijų perleidimo sandorį riziką sumažina opciono, kaip sutarties dėl neatšaukiamos ofertos sudaryti pagrindinę akcijų pirkimo–pardavimo, kvalifikavimas, ir nors tiek sutartinių netesybų, tiek teismo sandorio patvirtinimo institutai leidžia priartėti prie realaus akcijų savininko bendrovėje pasikeitimo, tačiau vis tik palieka tikimybę, kad sutartiniais akcininkų mechanizmais siekami pasitraukimo ar pašalinimo iš bendrovės tikslai nebus pasiekti.

## Išvados

1. Lietuvoje, kaip ir Delavero valstijoje bei Vokietijoje, užtikrinama uždaro ir atviro tipo bendrovės dalyvių teisė riboti laisvą akcijų perleidžiamumą, todėl akcininkai gali susitarti dėl akcijų perleidimo mechanizmų, akcininkui suteikiant teisę pasitraukti iš bendrovės ar pašalinti kitą bendrovės dalyvį. Nors sutartiniai akcijų perleidimo mechanizmai dėl savo laisvą akcijų perleidžiamumą ribojančių savybių negalimi listinguojamų atviro tipo bendrovių įstatuose, tačiau retai sutinkami ir nelistinguojamų bendrovių steigimo dokumentuose, kadangi dėl akcininko pa(si)traukimo teisės įprastai sulygstama akcininkų sutartyse. Siekiant sumažinti sutartinių akcijų perleidimo mechanizmų negaliojimo riziką, tais atvejais, kai bendrovės akcijos yra bendrosios jungtinės nuosavybės teisės objektas, būtina informuoti akcininko sutuoktinį bei gauti pastarojo patvirtinimą pasirašant sutartį;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje akcijų opciono sutartys atribojamos nuo preliminarinių sutarčių, tačiau tai nepaneigia akcininkų galimybės išlikti ikisutartinių santykių stadijoje, jei preliminariosios sutarties institutas labiausiai atitinka bendrovės dalyvių valią. Remiantis Vokietijos praktika daroma išvada, jog akcininkai įprastai susitaria dėl pagrindinės akcijų opciono sutarties, kuri gali būti kvalifikuojama *sui generis* sutartimi, sąlygine akcijų pirkimo–pardavimo sutartimi ar sutartimi dėl neatšaukiamos akcininko ofertos sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį suteikimo. Pastarasis kvalifikavimo variantas, vyraujantis Delavero valstijos praktikoje, leidžia išvengti papildomos valios išreiškimo poreikio sudarant akcijų perleidimo sutartį bei užtikrina efektyviausią akcijų savininko pokytį bendrovėje. Nors nei Lietuvoje, nei Delavero valstijos ar Vokietijos praktikoje, nerandama aiškos akcininkų susitarimų dėl prijungimo ir prisijungimo teisių suteikimo kvalifikavimo būdų analizės, tačiau akcininkų susitarimo dėl prijungimo teisės suteikimo kvalifikavimas akcijų pirkimo opciono sutartimi trečiojo asmens (potencialaus akcijų įgijėjo) naudai geriausiai atspindi šio sutartinio instrumento esmę, kadangi leidžia pasiekti realų kontrolinį akcijų paketą turinčio bendrovės dalyvio pasitraukimą iš bendrovės pašalinant likusį mažąjį akcininką. Tuo tarpu, akcininkų susitarimas dėl prisijungimo teisės suteikimo kvalifikuojamas *sui generis* sutartimi, kurios pagrindu trečiajam asmeniui nesukuriama akcijų pirkimo pareiga;
3. Akcijų opciono, kaip neatšaukiamos ofertos sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį suteikimo, kvalifikavimo variantas padeda spręsti opciono sutarties vykdymo natūra problemą tuo atveju, jei pastarosios sutarties įgyvendinimui reikės

pakartotinės šalių valios išreiškimo. Sutartinė akcininkų teisė pasitraukti ir sutartinis akcininko pašalinimas iš bendrovės pasiekiamas pasikeitus akcijų savininkui, todėl nors sutartinės netesybos yra efektyvus, o prisijungimo teisės atveju ir lemiamas kontroliuojantį akcininką sulaikantis, teisių gynimo būdas, tačiau vis dėlto negalintis užtikrinti realaus akcijų nuosavybės teisės turėtojo pokyčio. Tais atvejais, kai viena sutarties šalis vengia susitarimo notarizavimo, akcininkas, sumokėjęs akcijų kainą, gali pasinaudoti teisiniu akcijų pirkimo–pardavimo sutarties patvirtinimo institutu, tačiau sutarties patvirtinimas teisiniu būdu ribojamas sutarties šaliai, turinčiai akcijų perleidimo pareigą. Galiausiai, akcininko kitai sutarties šaliai suteikiamas įgaliojimas padeda išvengti vengiančio užbaigti sutartinių akcijų perleidimo mechanizmų įgyvendinimą, neperduodant materialių akcijų su pasirašytu indosamentu ar nesikreipiant į akcijų apskaitos tvarkytoją nematerialių akcijų perleidimo atveju.

## Šaltinių sąrašas

### **Norminiai teisės aktai:**

#### *Europos Sąjungos teisės aktai:*

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 28 d. direktyva 2001/34/EB dėl vertybinių popierių įtraukimo į biržos oficialųjį prekybos sąrašą ir dėl informacijos, kuri turi būti skelbiama apie tuos vertybinius popierius. OL L 184, p. 1;
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 21 d. direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų. OL L 142, p. 12;
3. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. gruodžio 15 d. direktyva 2004/109/EB dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičianti Direktyvą 2001/34/EB. OL L 390, p. 38;
4. Komisijos 2007 m. kovo 8 d. direktyva 2007/14/EB nustatanti išsamias tam tikrų Direktyvos 2004/109/EB dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo nuostatų įgyvendinimo taisykles. OL L 069, p. 27;
5. Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. birželio 14 d. direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų. OL L 169, p. 46;

#### *Užsienio valstybių teisės aktai:*

6. The Delaware code [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieigą per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.];

#### *Nacionaliniai teisės aktai:*

7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). Valstybės žinios, Nr. 74-2262;
8. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). Valstybės žinios, Nr. 36-1340;
9. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2000). Valstybės žinios, Nr. 64-1914;
10. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (2007). Valstybės žinios, Nr. 17-626;
11. Uždarųjų akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių akcijų savininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždarosiose akcinėse bendrovėse taisyklės (2004). Valstybės žinios, Nr. 132-4761;

### Specialioji literatūra:

12. Armour, J. et al. (2017). What Is Corporate Law? In: Kraakman, R. et al. (2017). *The Anatomy of Corporate Law: a comparative and functional approach*. 3th ed. Oxford: Oxford University Press, 1 –28;
13. Bakanauskas, E. (2023). *Grupės intereso pripažinimas, dukterinės uždarnosios akcinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsauga: probleminiai bendrovių teisės aspektai*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
14. Bitė, V. ir Kiršienė, J. (2008). Akcininkų išankstinio atsisakymo pirmumo teisės įsigyti parduodamas akcijas teisinis vertinimas. *Jurisprudencija*, 5, 61–71;
15. Borevičienė, E. (2014). *Sutartis trečiojo asmens naudai*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Kaunas: Lithuanian Academic Libraries Network;
16. Budreckienė, V. (2019). Baudinės netesybos ir kitos savo prigimtimi artimos lupikiškos sumos Lietuvos Respublikos sutarčių teisėje. *Teisė*, 111;
17. Didžiulis, L. (2023). *Contract law in Lithuania*. 2nd ed. [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24), Boston: Wolters Kluwer Law International. Prieiga per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.];
18. Mikalonienė, L. (2011). Bendrovės įstatų teisinė prigimtis. *Verslo ir teisės aktualijos*, 6(2), 265–285;
19. Mikalonienė, L. (2011). Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija. *Teisės problemos*, 71, 5–28;
20. Mikalonienė, L. (2015). *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Monografija. Vilnius: Registrų centras;
21. Mikalonienė, L. et al. (2017). *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste?* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
22. Mikelėnas, V. et al. (2001). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: pirmoji knyga, Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia;
23. Mikelėnas, V. et al. (2003). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: šeštoji knyga, Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia;
24. Miliauskas, P. (2012). Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika. *Teisė*, 83, 201–219;
25. Miliauskas, P. (2012). Kai kurie teoriniai akcininkų sutarčių aspektai. *Teisė*, 82, 73 – 92;

26. Miliauskas, P. (2014). *Company law aspects of shareholders' agreements in listed companies*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Kaunas: Lithuanian Academic Libraries Network;
27. Lacave, I. S. and Gutierrez N. B. (2010). Specific Investment, Opportunism and corporate Contracts: A theory of Tag-along and Drag-along Clauses. *European business Organization Law Review*, 11(3), 423–458;
28. Lastauskienė, G. et al. (2024). *Teisės teorija. Vadovėlis*. Antras leidimas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
29. Lauraitytė, E. (2014). Sutartinė bendrovės teorija ir akcininkų interesų pirmenybės principas. *Teisė*, 90, 158–174;
30. Mock, S., Csach, K. and Havel, B. (2018). *International Handbook on Shareholders' Agreements: Regulation, Practice and Comparative Analysis*. Berlin, Boston: De Gruyter;
31. Rimas, J. (2010). *Privataus kapitalo sandoriai: Bendrovių teisės aspektai*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Kaunas: Lithuanian Academic Libraries Network;
32. Sacker, J. et al. (2025). *Munchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 10th ed. [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24), CHBeck. Prieiga per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.];
33. Vicari, A. (2021). *European Company Law*. Berlin: De Gruyter;
34. Vileita A., Mizaras, V. (2009). *Civilinė teisė: bendroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia;
35. Welch, E. (2013). *Folk on the Delaware general corporation law*. 2013 ed. New York: Wolters Kluwer Law & Business;
36. Wolf, C. (2014). *The law and practice of shareholders' agreements in national and international joint ventures: common and civil law uses: with multiple clauses and forms for the practitioner*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, Law & Business;

#### **Užsienio valstybių teismų praktika:**

37. Urban 2004 Holding Company v. Nationwide Affordable Housing Fund 27 [United States District Court, Northern District of Illinois], No. 20-cv-02243 [2022 m. kovo 14 d.];
38. Level 4 Yoga, LLC v. Corepower Yoga, LLC [Court of Chancery of the State of Delaware], No. 2020-0249-JRS [2022 m. kovo 1 d.];

39. Walsh v. White House Post Prods., LLC [Court of Chancery of the State of Delaware], No. 2019-0419-KSJM [2020 m. kovo 25 d.];

**Bendrosios kompetencijos teismų praktika:**

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-250-611/2024;
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-378/2024;
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-40-943/2024;
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-189-781/2023;
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-27-381/2023;
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-46-701/2023;
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-248-381/2022;
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-188-1075/2022;
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-162-378/2022;
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-83-1075/2022;
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-124-403/2021;
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-295-219/2020;
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-366-823/2019;
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-200-469/2017;
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-457-686/2016;

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-395-469/2016;
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-171-687/2016;
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-452-248/2015;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-267-916/2015;
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-213/2014;
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-446/2013;
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-189/2013;
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103/2013;
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-151/2011;
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-168/2009;
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-607/2008;
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-382/2006;
67. Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-143-790/2024;
68. Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. sausio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-36-370/2024;
69. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-613-330/2023;
70. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. rugsėjo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1452-258/2020;
71. Šiaulių apygardos teismo; 2015 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-20-357/2015;

**Kiti šaltiniai:**

72. AB Nasdaq Vilnius. AB Nasdaq Vilnius listingavimo taisyklės, 2022 [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieiga per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.];
73. Baltic Private M&A Deal Points Study 2018 [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieigą per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.];
74. Corporation Law Committee of the Association of the Bar of the city of New York (2010). The Enforceability and Effectiveness of Typical Shareholders Agreement Provisions. *The Business Lawyer*, 65 (4), 1153–1203;
75. Dorsey, A. N. and Lupea, D. N. (2025). *IBA Guide on Shareholders' Agreements. United States* [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieigą per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.];
76. European Model Companies Act (2017) [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieiga per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.];
77. Gesell, H (2025). *IBA Guide on Shareholders' Agreements. Germany* [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieigą per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.].
78. National Public Radio. *A centuries-old court in Delaware will decide if Elon Musk has to buy Twitter*. [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieiga per internetą rasti [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.];
79. Registrų centras. *Neišregistruotų juridinių asmenų sk. pagal teisinės formas*. [interaktyvus] (modifikuota 2025-03-24). Prieigą per internetą rasite [čia](#) [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.].

## Santrauka

Sutartinė akcininko teisė pasitraukti ir sutartinis akcininko pašalinimas: teorinė ir praktinė problematika

Domantas Juodikis

Magistro darbe analizuojama teorinė akcijų perleidžiamumo ribojimo problema, keliant klausimą, ar sutartiniai akcininkų mechanizmai, kurių pagalba akcininkas gali pasitraukti arba būti pašalintas iš bendrovės, apskritai galimi. Lietuvos teisinis reguliavimas nevaržo bendrovės dalyvių galimybių riboti laisvą akcijų perleidimą, todėl sutartiniai akcijų perleidimo mechanizmai neretai sutinkami akcininkų sutartyse. Nagrinėjamų sutartinių instrumentų atipiškumas lemia kitą teorinę problemą, kadangi kyla teisinis jų kvalifikavimo klausimas. Magistro darbe analizuojamas akcijų opcionų sandorių kvalifikavimas preliminarįja sutartimi, *sui generis* sutartimi, sąlygine akcijų pirkimo–pardavimo sutartimi bei sutartimi dėl neatšaukiamos akcininko ofertos sudaryti akcijų pirkimo–pardavimo sutartį suteikimo. Būtent pastarasis kvalifikavimo variantas geriausiai atspindi akcijų opciono esmę bei užtikrina efektyviausią akcijų savininko pokytį bendrovėje. Pateikiama akcininkų susitarimų dėl prijungimo ir prisijungimo teisių suteikimo kvalifikavimo būdų analizė, prieinant išvadą, jog susitarimas dėl prijungimo teisės suteikimo turėtų būti kvalifikuojamas akcijų pirkimo opciono sutartimi trečiojo asmens (potencialaus akcijų įgijėjo) naudai, tuo tarpu, susitarimas dėl prisijungimo teisės suteikimo – *sui generis* sutartimi, kurios pagrindu trečiajam asmeniui nesukuriama akcijų pirkimo pareiga. Praktinė problema kyla analizuojant teisinės susitarimų kvalifikacijos nulemtų teisių gynimo būdų, vienai iš sutarties šalių pažeidus savo įsipareigojimus, taikymo efektyvumą. Sutarties dėl neatšaukiamos ofertos sudaryti pagrindinę akcijų pirkimo–pardavimo kvalifikavimas panaikina pakartotinės šalių valios išreiškimo, sudarant atskirą akcijų perleidimo sutartį, poreikį. Tiek sutartinių netesybų, tiek teismo sandorio patvirtinimo institutai leidžia priartėti prie realaus akcijų savininko bendrovėje pasikeitimo, tačiau vis tik pilnai nepanaikina rizikos, jog sutartiniais akcininkų mechanizmais siekiami pasitraukimo ar pašalinimo iš bendrovės tikslai nebus pasiekti.

## Summary

### Contractual Right of Withdrawal of the Shareholder and the Contractual Exclusion of the Shareholder: Theoretical and Practical Issues

Domantas Juodikis

The Master's thesis analyses the theoretical problem of restricting the transferability of shares, raising the question of whether contractual shareholder mechanisms by means of which a shareholder can withdraw or be excluded from the company are even possible. Lithuanian law does not prevent the shareholders of a company from deciding on a limited transfer of shares, and therefore contractual mechanisms for transferring shares are often found in shareholders' agreements. The atypical nature of the contractual instruments in question leads to another theoretical problem, as it raises the question of their legal qualification. The Master's thesis analyses the qualification of share option contracts as a preliminary contract, a *sui generis* contract, a conditional share purchase agreement and a contract for the grant of an irrevocable shareholder's offer to enter into a share purchase and sale agreement. It is the latter qualification that best reflects the essence of a share option and ensures the most efficient change of share ownership in the company. An analysis of the qualification of the shareholders' agreements on the grant of drag along and tag along rights is presented, concluding that the agreement on the grant of the drag along right should be qualified as a share call option contract in favour of a third person (the potential acquirer of the shares), whereas the agreement on the grant of the tag along right should be qualified as a *sui generis* contract, which does not create any obligation for a third person to purchase shares. A practical problem arises when analysing the effectiveness of the remedies resulting from the legal qualification of the agreements in the event of a breach of obligations by one of the parties to the contract. The qualification of the option agreement as an irrevocable offer to conclude the main share sale and purchase agreement eliminates the necessity for a re-expression of the will of the parties to enter into a separate share transfer agreement. Both contractual penalty and judicial validation of the transaction enable a closer approach to a real change of ownership of the shares in the company, but do not fully eliminate the risk that the contractual shareholder mechanisms will not achieve the objectives of withdrawal or exclusion from the company.